

وجوب گذاشتن ریش

مؤلف:

حضرت شیخ الحدیث مولانا محمد

زکریا کاندھلوی رحمۃ اللہ علیہ

مترجم:

عبداللطیف ناروئی

عنوان کتاب:

وجواب گذاشتن ریش

مؤلف:

حضرت شیخ الحدیث مولانا محمد زکریا کاندھلوی رحمۃ اللہ علیہ

مترجم:

عبداللطیف ناروئی

موضوع:

فقہ و اصول - احکام اجتماعی و مستحدثہ (حجاب، آرایش...)

نوبت انتشار:

اول (دیجیتال)

تاریخ انتشار:

آبان (عقرب) ۱۳۹۴ شمسی، ۱۴۳۶ هجری

منبع:

این کتاب از سایت کتابخانه عقیده دانلود شده است.

www.aqeedeh.com

book@aqeedeh.com

ایمیل:

سایت‌های مجموعه موحدین

www.aqeedeh.com

www.mowahedin.com

www.islamtxt.com

www.videofarsi.com

www.shabnam.cc

www.zekr.tv

www.sadaislam.com

www.mowahed.com

contact@mowahedin.com

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

فهرست مطالب

فهرست مطالب.....	أ
پیشگفتار مترجم.....	۱
زندگی نامه مؤلف.....	۵
ولادت و خاندان ایشان.....	۵
دوران فراگیری علم و دانش.....	۵
سفرهای مولانا.....	۶
استادان و مشایخ ایشان.....	۷
شاگردان ایشان.....	۷
صفات و اخلاق ایشان.....	۸
تألیفات.....	۹
وفات.....	۱۰
مقدمه مؤلف.....	۱۱
بخش اول: در مورد احادیث نبوی با شرح و بیان و استنباط از آن	
.....	۲۵
بلند گذاشتن ریش و کوتاه نمودن سبیل از فطرت است.....	۲۵
دستور گذاشتن ریش و کوتاه نمودن سبیل.....	۲۸
انبوه بودن ریش حضرت رسول اکرم ﷺ.....	۳۳

۳۶.....	تغییر در آفرینش خداوند.....
۳۸.....	مقدار ریش
۴۲.....	ازالۀ شبهه
۴۴.....	فتوهای اصحاب مذاهب
۶۰.....	ممنوعیت مشابهت اختیار نمودن مردان با زنان و زنان با مردان
۶۵.....	کوتاه کردن سبیل.....
۷۵.....	بخش دوم: پاسخ به شبهات ریش‌تراشان
۸۹.....	بحث آخر

پیشگفتار مترجم

بدون تردید خداوند عزوجل برای کامیابی و خوش بختی انسان‌ها در گستره‌ی زمان، دین کاملی را فرستاده است که هر حکم آن مایه‌ی حیات، هر دستورش موجب سعادت و هر رهنمودش از دریای بیکران حکمت و معرفتش، مشعل فروزان هدایتی می‌باشد فراز راه بشریت؛ بشریتی که به ظاهر پیشرفته است؛ اما در حقیقت، پله‌های انحطاط، فرومایگی و لجام‌گسیختگی را با سرعتی سرسام آور و تلاشی مضاعف طی می‌کند.

اسلام و رهنمودهای گهربارش، پیام‌آور عزت، شرف و بهروزی است، و انسان مسلمان آنگاه به عزت واقعی و سعادت حقیقی می‌رسد که طوق اطاعت و فرمان‌برداری را در تمامی امور دینی بر گردن نهد، و از حریم اسلام با عمل به احکام اسلامی و پایبندی به شریعت و سنت‌های نبوی پاسداری نماید.

امروز، جوامع اسلامی با مشکلات عدیده‌ای روبرو هستند؛ علاوه بر بحران‌های عظیمی که مسلمانان در سراسر گیتی گرفتار آن‌اند که شاید این همه بحران و مشکل پیامدهای همین دین‌گریزی و نفس‌پروری می‌باشند. چون عقب‌نشینی و سهل‌انگاری در امور دینی و احکام الهی و نبوی بحران‌زاست؛ بحران‌هایی که بسا امکان قلع و قمع مسلمانان در آن می‌رود.

علت اصلی هم در این گونه موارد تنها بی‌عملی نیست؛ بلکه بدعملی نیز هست که شاید سخت‌تر و عمیق‌تر از بی‌عملی باشد. چه آن که روزانه می‌بینیم بر اثر تأثیرپذیری نابجا و ناآگاهانه از فرهنگ منحط غرب، عده‌ای هرگز به سوی عمل نمودن به سنت‌ها گامی بر نمی‌دارند. برخی دیگر با

بدعملی‌ای که گرفتار آن هستند دست به تأویل و تفسیر بی‌مورد می‌پردازند، بعضی از انسان‌ها هم بنابر علل مختلفی، زبان به اعتراض و استهزا می‌گشایند که چه بسا در این گونه موارد، به تصریح فقهای امت، خطر زوال ایمان می‌رود.

در حالی که هر ملتی برای حفظ و هویت و امتیاز خویش فداکاری می‌کنند، امت اسلام باید در راستای مبارزه، جهت حفظ بقای هویت خویش به میدان بیاید.

امروزه «سیک‌ها» در هر جا و هر محیطی حاضر نیستند از رسم و عمامه خویش دوری گزینند. چنانکه در هندوستان بنابر تازه‌ترین اخبار با فعالیت‌های گسترده‌ای توانسته‌اند حکومت را قانع کنند که این گروه (سیک‌ها) در مراکز پلیسی و نظامی هم باید با همان وضعیت اصلی، یعنی با عمامه و ریش گره‌خورده، به انجام مسئولیت بپردازند.

اما مسلمان از این قاطعیت و عزم راسخ بسیار دور افتاده است و می‌خواهد که در هویتی دیگر غیر از هویت واقعی خویش زندگی بسر کند. از این رو بود که به اشاره‌ی استاد محترم حضرت مولانا مفتی محمد قاسم قاسمی حفظه‌الله اقدام به ترجمه رساله‌ی حضرت شیخ‌الحديث مولانا محمدزکریا (رحمته) که درباره سنت ریش بود، اقدام نمودم تا شاید قدمی باشد در راه احیای این سنت ترک‌شده‌ی حضرت رسول اکرم ﷺ و انگیزه‌ای باشد برای مسلمانانی که تاکنون در ورطه غفلت و ناآگاهی قرار گرفته‌اند؛ تا ظاهر و باطن خود را با زیور سنت نبوی بیارایند و رضایت خالق که منوط به پیروی از سنت‌های پیامبر اکرم ﷺ است، حاصل نمایند.

نکته شایان ذکر آنکه هدف از ترجمه این کتاب لزوماً آن نیست که ریش‌تراشان را از دایره اسلام خارج کنیم یا به اتهام دیگری منسوب نماییم؛ بلکه منظور آنست که این فضای بی‌پروایی که نسبت به این سنت والای آن

حضرت ﷺ می‌شود، شکسته شود و کسانی که ناآگاهانه به این گناه بزرگ مبتلا هستند، متوجه شده، در ساختار ظاهری خویش تجدیدنظر کنند، چرا که گناه هر قدر باشد، نباید انسان آن را کوچک و معمولی پندارد؛ چون خداوند عزوجل قانونی دارد و تکیه بر عفو و گذشت خداوندی، نباید انسان را نسبت به اوامرش بی‌پروا و جسور گرداند.

در خاتمه لازم است یادآور شوم که این ترجمه خالی از کاستی و نقص نیست؛ لذا امیدوارم که صاحب‌نظران و اندیشمندان ما را در جهت اصلاح آن یاری دهند.

وما توفیقی إلا بالله علیه توکلت وهو رب العرش الکرم

عبداللطیف ناروئی

زندگی‌نامه مؤلف^۱

ولادت و خاندان ایشان

حضرت شیخ‌الحديث، مولانا محمد زکریا کاندهلوی در سال ۱۳۱۵ هـ ق در «کاندهله» هند به دنیا آمد. وی در خانواده‌ای چشم به جهان گشود که در زمینه علم و محنت دین سابقه‌ای طولانی داشته‌اند و یکی از امتیازات و ویژگی‌های بزرگ مردان و اسلاف این خاندان محترم، تمسک به دین و صلابت در آن و حرص بر حفاظت کتاب‌الله و سنت نبی علی صاحبها الصلوة والسلام می‌باشد که از بارزترین آنان علامه مفتی الهی بخش (متوفای ۱۲۴۵ هجری) و داعی بزرگ، حضرت مولانا محمد الیاس کاندهلوی (متوفای ۱۳۶۳ هجری) بنیان‌گذار نهضت دعوت و تبلیغ، و والد بزرگوار مؤلف حضرت مولانا محمد یحیی کاندهلوی (متوفای ۱۳۳۴ هجری) که عمرش را در خدمت علم دین و نشر کتاب‌های دینی و توزیع آن گذراند، می‌باشند.

خداوند متعال همه آن بزرگواران را قرین رحمت قرار دهد و ما را نیز توفیق دهد تا از آثار گرانقدرشان بهره مند شویم.

دوران فراگیری علم و دانش

وی در هفت سالگی به حفظ قرآن عظیم موفق گردید و نخستین دروس ادب فارسی و عربی را از عموی خویش، داعی بزرگ، حضرت مولانا محمد الیاس کاندهلوی فرا گرفت. سپس همراه با پدر بزرگوارش به «سهارنپور»

۱- برگرفته از کتاب: اعلام المحدثین فی الهند فی القرن الرابع عشر الهجری، ص ۱۳۱.

رخت سفر بسته به دانشگاه دینی مظاهرالعلوم پیوست و در دوران تحصیل در آن جامعه، از محضر محدث کبیر علامه خلیل احمد سهارنپوری استفاده برد و صحیح بخاری و سنن ترمذی را از ایشان فرا گرفت و همچنین از محضر پدر بزرگوار خویش که در آن جامعه، مدرس حدیث بود نیز بهره گرفت.

و پس از آنکه در همان جامعه فارغ‌التحصیل شد، همانجا بعنوان مدرس تعیین گردید؛ در حالیکه کوچکترین اساتید در آن دوران بود. مدتی نگذشت که ریاست مدرسین را عهده‌دار گردید. بزرگ‌ترین غم و اندیشه ایشان حدیث شریف بود و بنابر رغبتی که نسبت به حدیث داشت بالاترین آرزویش بود، به گونه‌ای که پس از مدتی به آرزویش دست یافت و بالاخره به «شیخ‌الحدیث» معروف گردید ایشان در جامعه مظاهرالعلوم کتب مرجع حدیث را تدریس نمود و بیشتر به تدریس (سنن ابی‌داود) (و صحیح بخاری) اشتغال داشت و با وجود ضعف بینایی و هجوم بیماری تا مدت مدیدی این برنامه را ادامه داد، تا اینکه ریاست تدریس حدیث شریف، به ایشان محول گردید.

سفرهای مولانا

بیش از یکبار به حج و عمره مشرف گردید. نخستین بار در سفر حج با استاد خود محدث علامه خلیل احمد سهارنپوری، صاحب «بذل‌المجهود فی حل‌ ابی‌ داود» (در سال ۱۳۴۴ هجری) که در همین سفر تحریر کتاب ارزشمند و معروف خویش «أوجز المسالك إلى موطأ مالك» را آغاز نمود؛ در حالی که عمر ایشان بیست و نه سال بود. پس از آن باز به سوی این اماکن روح‌افزا و متبرک رخت سفر بست و چند سال قبل از وفات، به‌طور مهاجر از هند به سوی مدینه منوره (علی منورها الصلوة والسلام) شتافت و در آن‌جا

رحل اقامت افکنده همسایه مسجد رسول الله ﷺ گردید و همواره به ذکر و عبادت، ارشاد و موعظه می‌پرداخت، و یکی از بزرگترین اهداف و آرزوهای ایشان آن که دین اسلام و علوم اسلامی در بلاد مغرب نشر و اشاعه شوند و بر همین اساس شاگردانش را به شهرها و کشورهای مختلف اروپا و آمریکا و کانادا می‌فرستاد که در آن سرزمین‌ها مراکز دینی و مدارس را تأسیس و پایه‌گذاری نمایند و خود ایشان نیز با وجود کهن‌سالی و بیماری بیش از یکبار به انگلستان و آفریقا سفر نمود.

استادان و مشایخ ایشان

- ۱- محدث کبیر علامه خلیل احمد سهارنپوری (متوفای ۱۳۴۶ هجری) که از بزرگترین مشایخ ایشان بود و مدت قابل ملاحظه‌ای را تحت نظر ایشان گذراند و همچنین در تألیف کتاب «بذل المجهود فی حل سنن أبي داود»، ایشان را یاری و مساعدت نمود.
- ۲- داعی بزرگ عصر حاضر، مصلح کبیر، مولانا محمدالیاس کاندهلوی (ت ۱۳۶۳ هجری) احیاکننده نهضت دعوت و تبلیغ و عموی مؤلف کتاب.
- ۳- پدر ایشان مولانا محمد یحیی کاندهلوی (متوفای ۱۳۳۴ هجری).
- ۴- علامه مولانا عبداللطیف برقاصوی.
- ۵- مولانا عبدالوحید سنبلی.

شاگردان ایشان

روی آوری طلاب به سوی ایشان از تمام جهان بسیار بود و شاگردان و کسانی که از ایشان بهره‌مند گردیدند بیش از حد شمار بود که در اینجا به ذکر عده‌ای بسنده خواهیم کرد:

- ۱- علامه محدث مولانا محمدیوسف متالا که حامل روایت حدیث و روایت است و بنیانگذار دارالعلوم العربیه الاسلامیه انگلستان نیز می باشد.
- ۲- علامه بزرگ مولانا مفتی محمد عاشق الہی (متوفای ۱۴۲۲ هجری) مفتی حنفیہ در مدینہ منورہ.
- ۳- حضرت مولانا مفتی محمود حسن گنگوہی (متوفای ۱۴۱۷ هجری) مفتی اعظم سابق ہند.
- ۴- محدث بزرگ مولانا محمدیونس جونفوری شیخ الحدیث فعلی جامعہ مظاہر العلوم سہارنپور.
- ۵- حضرت مولانا محمدہاشم جوغواری حفظہ اللہ استاد حدیث شریف در دارالعلوم انگلستان.
- ۶- حضرت مولانا محمد طلحہ کاندھلوی حفظہ اللہ (فرزند مؤلف و رئیس جامعہ مظاہر العلوم ہند).
- ۷- علامہ محدث شیخ محمد عوامہ حفظہ اللہ (حلبی سپس مہاجر مدینہ منورہ و محدث آن).

صفات و اخلاق ایشان

مولانا محمد زکریا رحمۃ اللہ علیہ چہارشانہ، خوش سیمہ، سفیدرنگ، پرنشاط، سبک روح، پر اشک بودند کہ ہرگاہ از اخبار حضرت رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم و اصحاب کرام یا اولیاء بیان می شد دیدگانش بسیار اشکبار می گشت، بسیار عبادت می کرد و ہموارہ با مراکز دینی در ارتباط بود بہ جماعت های دعوت و تبلیغ بسیار ارج می نہاد، بر اوقاتش بسیار پایبند بود و ہمچنین در زمینہ مطالعہ و تألیف قدمی بلند داشت.

تألیفات

از دوران تحصیل به مطالعه و تألیف مشغول گردید و از نخستین کارهای تصنیفی ایشان «شرح ألفیه ابن مالک» می‌باشد که هنوز به چاپ نرسیده است. و مهم‌ترین تألیفات ایشان از این قرارند:

- ۱- أوجز المسالك إلى موطأ الإمام مالك (در پانزده جلد).
- ۲- لامع الدراري على جامع البخاري (تعليقات ایشان است بر دروسی که از علامه رشید احمد گنگوهی بر بخاری فرا گرفت)، (در ۱۰ جلد).
- ۳- الكوكب الدرري على جامع الترمذي، تعليقات ایشان بر دروس حضرت مولانا رشید احمد گنگوهی (در چهار جلد).
- ۴- الأبواب والتراجم (في الجامع الصحيح للإمام البخاري) (در سه جلد).
- ۵- حجة الوداع وعمرات النبي ﷺ.
- ۶- فضائل اعمال.
- ۷- وجوب إعفاء اللحية. (کتابی که ترجمه آن را در دست دارید).
- ۸- أسباب سعادة المسلمين وشقائهم.
- ۹- شرح الشئائل المحمدية، امام ترمذی (به زبان‌های عربی و اردو).
- ۱۰- فضائل صدقات.

وفات

حضرت شیخ الحدیث رحمته همواره آرزو داشت و دعا می‌کرد که در جوار حضرت رسول الله صلی الله علیه و آله روحش به ملکوت اعلیٰ پیوندد و در قبرستان بقیع در کنار صحابه و اهل بیت او را جایی میسر گردد. خداوند عزوجل نیز ایشان را به آرزویش رسانده در آخر ماه رجب (۱۴۰۲ هجری) به دیار باقی شتافت؛ جمع عظیم و خلق بسیاری در تشییع جنازه ایشان شرکت نمودند به گونه‌ای که چنین جمع بزرگی را برای وفات عالمی کمتر دیده بودند و در محدوده اهل بیت کرام و در کنار شیخ و استاد خود حضرت مولانا خلیل احمد سهارنپوری به خاک سپرده شد. (رحمه الله تعالی و اجزل مثوبته و أسکنه فسیح جنازه).

مقدمه مؤلف

الحمد لله الذي خلق فسوى، وجعل من الإنسان الذكر والأنثى، وميز بينهما فزين النساء بالذوائب^۱ والرجال باللحي، والصلوة والسلام على من جاء بالنور والهدى، وفاق نوره الشمس في الضحى، وعلى آله وأصحابه أولي التقى، ومن تبعهم بإحسان من أهل الأمصار والقرى.

اما بعد:

بدون تردید تراشیدن ریش امری ناروا و گناهی شنیع می باشد؛ چنانکه در احادیث صحیح و کتابهای مذاهب چهارگانه بدان تصریح شده است و بنده از همان دوران نوباوگی تراشیدن و کوتاه نمودن ریش را ناپسند می داشتم؛ چون الحمدالله در خاندانی صالح و در دامان صالحان پرورش یافتم و شکوفایی من در محضر استادان کامل و علمای ربانی و عرفا^۲ صورت گرفت و در سرزمین هندوستان، عوام و خواص درباره ریش از اهتمام خاصی برخوردار هستند تا جایی که عوام پشت سر کسی که ریش می تراشد یا آن را کوتاه می کند نماز نمی خوانند، گرچه خود دارای ریش نباشند.

۱- الذوائب: جمع ذوابة، به موی بافته شده سر اطلاق می گردد. (لسان العرب ۱۵/۵).

۲- مؤلف (رحمته) در خاندانی پرورش یافته بود که شهرت بلندی در راستای زهد، تقوی و نیکویی داشتند و قبل از همه می توان از پدر گرامی اش حضرت علامه محمدیحیی کاندهلوی و عموی بزرگوار ایشان حضرت مولانا محمدالیاس کاندهلوی (رحمته) نام برد چنانکه به طور تفصیل در زندگینامه مؤلف ذکر گردید.

با توجه به اینکه استعمار انگلیس مدت مدیدی در سرزمین هندوستان باقی ماند، مردم از آن متأثر گشتند و می‌پسندیدند که در زندگی‌شان فرنگی باشند، و در لباس‌ها، غذاها، ظاهر، و رفتار، شیوه کفار یهود و نصاری را برگزیدند، و از آنان پیروی نمودند. بر نهج آنان قدم گذاشتند. چون به عرب و عجم نظری بیفکنی، مشاهده خواهی نمود که اغنیا، فقیران، پیران، جوان‌ها، مردان و زنان و حتی کودکان از هر گروه و فرقه‌ای که باشند لباس دشمنان اسلام را به تن کرده‌اند و جزء مؤمنان مخلص کسی از آن مستثنی نخواهد بود و آنان نیز اندک‌اند.

من در حیرتم از مسلمانانی که خویشان را به رسول اکرم ﷺ نسبت می‌دهند؛ اما صورت و ظاهر ایشان را نمی‌پسندند؛ لذا ریش را تراشیده، در گفتار و کردار به رسول اکرم ﷺ اقتدا نمی‌کنند.

جای بسی تأسف است که این وبا عام شده است تا بدانجا که حاملین قرآن، راویان حدیث و دعوتگران به سوی دین و اسلام مشاهده می‌شوند که در زندگی‌شان فرنگ‌مآبی را می‌پسندند و آن را تمدن، پیشرفت و روشنفکری می‌نامند و گمان می‌کنند که عزت و سربلندی در همین روشنفکری تاریک و در همین پیشرفتی است که آنان را از اتباع دین و سیره پیامبرشان باز داشته است.

پس ای برادر مسلمان و مؤمن، تو را به خداوند سوگند می‌دهم که بگو: آیا انسان مسلمان با معصیت و نافرمانی خداوند عزت می‌یابد؟ و با اتخاذ نمودن شیوه دشمنان خدا به سربلندی می‌رسد؟ به ربّ کعبه سوگند که چنین چیزی هرگز امکان‌پذیر نخواهد بود.

﴿أَيَّبْتُعُونَ عِنْدَهُمُ الْعِزَّةَ فَإِنَّ الْعِزَّةَ لِلَّهِ جَمِيعًا﴾ [النساء: ۱۳۹].

آیا گفتار زیبای حضرت عمر بن خطاب رضی الله عنه به حضرت ابو عبیده بن جراح، امین امت، برای عبرت ما کافی نیست؟ هنگامی که در سفرش به شام فرمود: «إنا كنا أذل قوم فأعزنا الله بالإسلام، فمهما نطلب العز بغير ما أعزنا الله أذلنا الله». (أخرجه الحاكم^۱ في كتاب الإيمان من المستدرک^۲ وقال: صحيح على شرط الشيخين وأقره الذهبي^۳).

۱- محمد بن عبدالله بن نعيم الضبي النيسابوري مشهور به حاکم، از حفاظ بزرگ حدیث و صاحب تصانیف در این زمینه می باشد از جمله تألیفات ایشان: المستدرک علی الصحیحین و معرفة علل الحدیث و تاریخ نیشابور و غیره می باشد. در سال ۳۲۱ هجری زاده شد و در سال ۴۰۵ دار فانی را وداع گفت. (رجوع کنید به: الاعلام للزکلی ۲۲۶/۶).

۲- حاکم در مستدرک خود ۶۲/۱ و با سند خود از طارق ابن شهاب روایت کرده است که فرمود: حضرت عمر رضی الله عنه راه شام را در پیش گرفت و ابو عبیده بن جراح رضی الله عنه نیز همراه با ما بود حضرت عمر رضی الله عنه بر شتر سوار بود که بر گذرگاه آبی رسیدند، از شتر پیاده شده، موزه هایش را در آورد و بر شانه اش گذاشت. لذا لگام شترش را گرفته به سوی گذرگاه آب حرکت نمود. حضرت ابو عبیده رضی الله عنه فرمود: ای امیرالمؤمنین، شما چنین کاری می کنید، موزه هایت را در آورده بر شانه هایت قرار می دهید و لگام شترت را گرفته در آب داخل می شوید؟ مرا ناپسند است که اهل شهر شما را در چنین حالی مشاهده نمایند. حضرت عمر رضی الله عنه فرمود: «او، ای ابو عبیده، اگر این سخن را کسی دیگر به جای تو می گفت او را عبرتی برای امت محمد صلی الله علیه و آله قرار می دادم، ما ذلیل ترین قوم بودیم که خداوند به حرمت اسلام ما را عزت بخشید، پس هرگاه عزت را در غیر آنچه که خداوند ما را بدان عزت بخشیده است جستجو کنیم، خداوند ما را ذلیل خواهد کرد».

۳- ذهبی: او محمد بن احمد بن عثمان بن قایماز بن عبدالله فاروقی است اصلش ترکمانی، ساکن دمشق ملقب به ذهبی و شافعی مذهب نیز می باشد. (ابو عبدالله،

ما قوم بسیار فرومایه بودیم که خداوند عزوجل بوسیله اسلام ما را عزت بخشید و هرگاه عزت را در غیر آنچه خدا ما را بدان عزت داده است جستجو نماییم خداوند ما را ذلیل خواهد کرد و در روایتی دیگر از حاکم^۱ چنین آمده

شمس‌الدین) محدث و مورخ و از بزرگان حفاظ حدیث و ناقدان می‌باشد، در سال ۶۷۳ هجری در دمشق متولد شد و به سال ۷۴۸ در همان شهر وفات یافت. از تصانیف بسیارش به تعدادی اشاره خواهیم نمود: تاریخ‌الاسلام الکبیر، میزان الاعتدال فی نقد الرجال، تذکره الحفاظ، سیر اعلام النبلاء و غیره ... (رجوع کنید به معجم‌المؤلفین ۲۸۹/۸-۲۹۰).

۱- مستدرک حاکم، و بطور کامل چنین آمده که طارق ابن شهاب گفت: وقتی که حضرت عمر^{رضی الله عنه} به شام رسید لشکرها به استقبال ایشان آمدند در حالی که بر ایشان شلوار، دو موزه و عمامه‌ای بود و خود لگام شترش را گرفته بود و قصد عبور از گذرگاه را داشت کسی آمد گفت: ای امیرالمؤمنین، لشکرها و فرماندهان شام به دیدار شما می‌آیند و شما در چنین حالی هستید؟ حضرت عمر^{رضی الله عنه} فرمود: «ما قومی هستیم که خداوند ما را به حرمت اسلام عزت بخشیده است و ما به غیر از آن، عزتی را جستجو نخواهیم کرد». سخن مناسبی که ایرادش ضروری می‌نماید، همانا گفتار زیبای حضرت محدث کبیر، فقیه و قاضی مولانا محمدتقی عثمانی حفظه‌الله (نائب رئیس مجمع فقه اسلامی جده) می‌باشد که آن را در کنفرانس سیرت نبوی که در سال ۱۴۰۰ هجری در دوحه پایتخت قطر برگزار گردید، ایراد کرد. ایشان فرمود: هنگامی که در مورد این موضوع زندگی صحابه^{رضی الله عنهم} را بررسی می‌کنیم به این نتیجه می‌رسیم که ایمان آنان تنها ایمان عقلی و نظری نبود، بلکه ایمانی قلبی و طبیعی بود که محبت شدیدشان نسبت به خدا و رسول آن را نیرو می‌بخشید. پس آنان نمی‌پسندیدند مگر سیرت رسول خدا^{صلی الله علیه و آله} را در زندگانی، همزیستی، اخلاق، سیرت، عبادت و معامله حتی در صورت و پوشش. و یکی از ویژگی‌های اتباع سنت آن‌ها آن بود که در این باره از ملامت هیچ ملامت‌گر و انکار هیچ منکری هراس نداشتند و هیچ‌گاه به مسخره کفار، استهزاء بیگانگان و سبک شمردن مشرکان توجه نکردند بلکه بنابر محبتی که با سنت داشتند بر آن استوار ماندند و اعتقاد جازمی بر آن

داشتند که ورای سنت خیری وجود ندارد و بخاطر ارضای مشرکین یا مدارات با کفار یا به خاطر بدست آوردن قلب بیگانگان و حتی در اشیایی که ما آن را بسیار سطحی می‌دانیم نیز سنت را رها نکردند.

ابن ابی شیبیه و غیره از ایاس بن سلمه و او از پدرش (در قصه‌ای دراز) روایت نموده است که در معرکه حدیبیه هنگامی که حضرت عثمان بن عفان رضی الله عنه بعنوان پیغام‌رسان به سوی مکه فرستاده شد، لشکر کفار او را مسخره نموده، با او به بدی سخن گفتند. سپس پسرعموی او ابان بن سعید، او را بر زین پشت سر خود سوار نموده و به منزل خود برد. وقتی رسیدند ابان گفت: ای پسر عمویم، چرا تو را فروتن می‌بینم؟ شلوارت را پایین بکش؛ زیرا شلوار ایشان تا نصف ساق بود. تردیدی نیست که در این مشوره در ظاهر بعضی مصالح را در نظر گرفته بود؛ اما عثمان رضی الله عنه بدان رضایت نداد و اینگونه آنان را جواب داد گفت: شلوار سرور ما چنین است. (کنز العمال ۸ / ۵۶).

همچنین ابن منده و ابونعیم از جنابه بن مساحق کنانی رضی الله عنه که حضرت عمر رضی الله عنه ایشان را بعنوان سفیر به سوی هرقل فرستاده بود، روایت کرده‌اند که فرمود: من نشستم اما ندانستم که بر چه نشستهم، ناگهان متوجه شدم که من بر صندلی زرینی نشستهم، وقتی آن را مشاهده نمودم و فرود آمدم. هرقل خندید و گفت: ما عزت تو را با این صندلی بجا آوردیم؛ چرا از آن فرود آمدی؟

گفتم: من از رسول الله صلی الله علیه و آله شنیده‌ام که از استفاده صندلی طلا نهی می‌کرد؛ لذا فرود آمدم (کنز العمال ۱۵/۷ و الاصابه ۱/۳۲۸). چنین روایاتی در کتب احادیث بسیار یافت می‌شوند و تاریخ ما مملو از چنین واقعات مبارک و زیبایی از اتباع سنت می‌باشند. اما حاصل این روایات و وقایعش آن است که: اصحاب کرام رضی الله عنهم به‌طور کامل در راه اتباع سنت قدم برداشتند؛ به‌گونه‌ای که هیچ‌گاه خواهشات آنان را مغلوب ساخت؛ نه دچار تحریف شدند و نه از اجانب هراسی داشتند و نه از استهزاء کفار و مشرکین پروایی.

اما، ما با این که ایمان داریم بر این امر که سیرت حضرت رسول صلی الله علیه و آله بهترین سیرت است، باز هم در میان سنت‌های ایشان امتیاز قائل می‌شویم، آن را که مطابق خواسته‌مان باشد برمی‌گزینیم و دیگری را رها می‌کنیم گاهی می‌گوییم این سنت عادی است و

آمده که حضرت عمر رضی الله عنه فرمود: «إنا قوم أعزنا الله بالإسلام فلن نبتغي العزة بغيره».

«ما قومی هستیم که خداوند عزوجل ما را به حرمت اسلام عزت بخشیده است؛ پس عزتی را و رای اسلام جستجو نخواهیم کرد».

بدون تردید حضرت عمر رضی الله عنه راست و حقیقت را بیان داشته است؛ زیرا مسلمانان تا وقتی عزتی را که خداوند به آنان داده، عزت خود می دانستند

اتباع آن بر ما لازم نیست. گویا ما عادتى بهتر از عادت حضرت رسول الله صلى الله عليه وآله را یافته‌ایم. لذا آن را اتباع و پیروی نمودیم العیاذبالله و گاهی مرتکب می شویم که این سنت در حال حاضر خلاف مصلحت می باشد و گاهی همچنین بهانه تراشی می کنیم که این سنت در دوران رسول الله صلى الله عليه وآله مشروع بوده، اما اکنون مشروع نیست. پس چنین تأویلاتی که ما شب و روز مرتکب می شویم بر آن دلالت دارد که ایمان مان از جنبه محبت با سنت رسول خدا صلى الله عليه وآله نقص دارد و فرق عظیمی که در میان ایمان ما و ایمان صحابه رضی الله عنهم وجود دارد، همین است.

پس اگر ما می خواهیم به همان عزت و کرامت و پیشرفت و سربلندی که مسلمانان صدر اسلام و قرون اولیه به سبب اتباع سنت بدان دست یافتند برسیم، لازم است که ما نیز پیروی رسول خدا صلى الله عليه وآله را بکنیم، آنگونه که صحابه و تابعین پیروی نمودند بدون تحریف و تمویه و بدون ارضای خواهشات نفسانی و بدون خوف و هراس از مسخره بیگانگان، پس به خدا سوگند، عزت در ساختمان‌های بلند، قصرهای عالی و لباس‌های فاخر نیست؛ بلکه همانا عزت در اتباع و پیروی رسول اکرم صلى الله عليه وآله می باشد. کسی که روزی سیر و روزی دیگر گرسنه بود آنکه بر حصیر می خوابید و بر شکم مبارکش از فرط گرسنگی سنگ می بست، آنکه خندق را حفر می کرد و با دست مبارک خویش خشت‌های بنای مسجد را کار می کرد، پس برای ما نیز عزتی نیست؛ مگر اینکه به طور کامل و در همه چیز به رنگ ایشان درآییم. (برگرفته از کتاب «جهان دیده» به زبان اردو، ص ۳۹۷ و مابعد آن از حضرت علامه قاضی محمدتقی عثمانی حفظه الله).

آن‌ها در تمام عالم عزتمند بودند و مستکبران عالم، همه در برابر آنان سر تسلیم فرود آوردند. اما زمانی که به سوی دشمنان مایل گشته، عادات آنان را پسندیدند و تقلیدشان نمودند در نزد آنان نیز ذلیل و پست گشتند. چنانچه این امر بر همه مشهود و غیرقابل انکار می‌باشد. بدون تردید این گناه عام شده است؛ حتی در میان علما، مشایخ و صاحبان تفسیر و حدیث و دانش‌پژوهان علوم اسلامی. این‌ها را هم مثل دانشجویان مدارس امروزی می‌بینیم، ریش را می‌تراشند یا کوتاه می‌کنند، *إنا لله و إنا الیه راجعون*.

این مصیبت بزرگی است که باید صاحبان مسؤولیت بدان توجه نمایند و شکی نیست که آن‌ها گنه‌کار و مقصر اند. و در مورد احکام خداوند بی‌توجه و نسبت بدان مسؤولند. خداوند آنان را به سوی بازگشت، توبه و رجوع به طرف حقی که باطل را بدان راهی نیست هدایت گرداند. در سال ۱۳۹۵ هجری هنگامی که از مدینه منوره به طرف سهارنپور^۱ هند سفر کردم، نسبت به تراشیدن ریش تنفر بیشتری قلبم را فرا گرفت بیش از آنچه که در قبل بود. پس در هر مجلس و بزمی بیش از پیش کسانی را که ریش را

۱- شهر سهارنپور در استان اترپرادش هند قرار دارد و افتخار آن را دارد که یکی از بزرگترین مراکز دینی هند جامعه «مظاهرالعلوم» را در خود جای دهد. این جامعه در اوایل رجب سال ۱۲۸۳ هجری تأسیس گردید، و بسیاری از علماء صالح و مردان معنوی را در جنبه‌های مختلف علم و دین تحویل جامعه اسلامی داد و علماء و فارغ‌التحصیلان این جامعه خدمات و آثار ارزنده‌ای را در زمینه شرح کتاب‌های حدیث و خدمت این فن شریف بر جای گذاشتند و بر بسیاری از کتب حدیث شروحات مختلفی را به رشته تحریر درآوردند و در بیشتر مدارس اسلامی هند این روش تعلیم را نشر کردند و این جامعه همان است که مؤلف (رحمته) تا مدت درازی امهات کتاب حدیث را در آن تدریس نمود. *جزاه الله عن الاسلام و المسلمین خیر الجزاء*. (بنگرید: *المسلمون فی الہند*. از علامه شیخ ابوالحسن ندوی (۱۳۱).

می‌تراشیدند یا کوتاه می‌کردند نکوهش می‌کردم و علتش هم این بود که این گناه عام شده بود. همچنین حضرت مولانا سیدحسین احمد مدنی^۱ در سال‌های اخیر زندگی‌اش این عمل را به شدت مورد نکوهش قرار می‌داد. و در این باره دو چیز در ذهن می‌آمد:

اول: اینکه گناهان بسیار اند مثل: زنا، لواط، نوشیدن شراب و غیره اما هنگام ارتکاب آن بنده گنهکار می‌گردد؛ چنانکه حضرت رسول ﷺ بدان اشارت نموده است:

۱- او مجاهد کبیر حضرت علامه شیخ‌الاسلام مولانا حسین احمد مدنی (رحمته) می‌باشد که از علمای بزرگ و محدثین هندوستان به شمار می‌رود. حدیث را از شیخ‌الهند محمود حسن دیوبندی فرا گرفته، مدت درازی همراه ایشان بود، سپس به مدینه منوره سفر کرد و آنجا مقیم شد و در مسجد نبوی ﷺ تا هفده سال درس حدیث را جاری نمود، که در خلال این مدت بسیاری از علمای بزرگ و صاحب نفوذ حجاز و مسافرینی که از نقاط مختلف جهان می‌آمدند، در محضر ایشان زانوی تلمذ زدند. سپس به هند بازگشته با همت نادر و نیروی اراده به تدریس و کار در برنامه‌های سیاسی پرداخت و علیه انگلیس از همت والایش کار گرفت و به همین سبب بازداشت شده همراه با شیخ خود حضرت مولانا محمود حسن به جزیره «مالتا» تبعید گردید، و مدت سه سال را در تبعید گذراند؛ اما هنگامی که از تبعید بازگشت، باز هم در زمینه مبارزه و جهاد علیه انگلیس همان رویه را اعمال نمود و چون هندوستان استقلال یافته از چنگال استعمار انگلیس بدر آمد، به تدریس و خطابه و نصیحت روی آورد تا اینکه در سال ۱۳۷۷ به دار باقی شتافت. آثار علمی ایشان: «تقریر بخاری» امالی ایشان بر صحیح بخاری، و «معارف مدینه» امالی ایشان بر جامع ترمذی. (بنگرید: دارالعلوم دیوبند، مدرسه فکریه ۱۲۲ و اعلام المحدثین فی‌الهند ۷۷-۷۸).

«لا یزنی الزانی حین یزنی وهو مؤمن ولا یسرق السارق حین یسرق وهو مؤمن، ولا یشرب الخمر حین یشربها وهو مؤمن». (الحديث، رواه البخاری ومسلم).

وقتی کسی زنا می‌کند، در آن وقت او زانی گفته می‌شود نه مؤمن؛ وقتی کسی دزدی می‌کند در آن وقت او سارق گفته می‌شود نه مؤمن؛ وقتی کسی شراب می‌نوشد در آن وقت او شرابی و می‌گسار گفته می‌شود نه مؤمن.

عکرمه می‌گوید: من به ابن عباس رضی الله عنهما گفتم: ایمان چگونه از آدمی جدا می‌گردد؟

فرمود: اینگونه و انگشتانش را داخل هم قرار داده، سپس بیرون آورد؛ پس اگر توجه کنید، دوباره باز می‌گردد و انگشتان را دوباره داخل هم قرار داد. (رواه البخاری).^۱

پس این گناهان با پایان یافتن عمل به انتها می‌رسند؛ اما تراشیدن ریش و کوتاه نمودن آن برخلاف شرع^۲، گناهی مستمر و در حال انجام و زمانی باقی است چون برای مسلمان و مؤمن در هر حال لازم است که ریشش همواره بزرگ و موافق با شریعت مطهر اسلام باشد. پس وقتی از امر شریعت سرپیچی می‌نماید، در هر لحظه‌ای که از زندگی‌اش می‌گذرد گنهکار است تا

۱- بخاری این حدیث را در جاهای متعدد و با الفاظ نزدیک به هم آورده است. از جمله: ۱۹۵/۸ در کتاب الحدود و ما یحذر من الحدود (باب لا یشرب الخمر) و مسلم ۷۶/۱ در کتاب الایمان (باب بیان نقصان الایمان بالمعاصی و نفيه عن الملتبس بالمعصية علی إرادة نفي کماله). هر دو از ابی‌هریره رضی الله عنه مرفوعاً.

۲- خلاف شرع، کمتر از یک مشت می‌باشد چنانچه می‌آید.

وقتی که توبه نکند و ریش را هم آنگونه که دستور حضرت رسول ﷺ است، نگذارید؛ و بلندتر از سنت، نگذارید.

پس فرد ریش تراش روزه می گیرد، نماز می خواند، حج و عمره می کند. و در حال انجام این همه عبادات بزرگ است و با این حال مرتکب این معصیت می باشد. و حتی در حال خواب و خورد و نوش هم خواهناخواه حامل این گناه است و در هر ثانیه، صحیفه اش از سیاهی و گناه پرتر می شود؛ به سبب همین معصیت ناروا و همیشگی.

دوم: واضح است که چهره های را که ریش آن تراشیده شده است، حضرت رسول اکرم ﷺ بسیار ناپسند می دارد. پس هنگامی که یکی از این افراد می میرد و در قبر نهاده می شود، چگونه به خود جرأت می دهد که با این چهره ناپسند با رسول اکرم ﷺ روبرو گردد؟ چون در احادیث آمده است که در قبر مورد سؤال قرار گرفته، پرسیده می شود که:

نظرت در مورد این شخص حضرت رسول ﷺ چگونه بوده است؟^۱ عده ای از شارحان حدیث گفته اند: در آن هنگام چهره حضرت رسول ﷺ به او نمایانده می شود.^۲

۱- این جزء حدیث درازی است که امام بخاری آن را در کتاب الجنائز (باب ما جاء فی عذاب القبر و قوله تعالی: ﴿...إِذِ الظَّلِيلُونَ فِي عَمْرَاتِ الْمَوْتِ﴾ ۱۲۳/۲ و مسلم ۲۲۰۰/۴-۲۲۰۱ در کتاب الجنة و صفة نعیمها و أهلها، باب عرض مقعد المیت من الجنة أو النار علیه و إثبات عذاب القبر و التعوذ منه، به شماره ۲۸۷۰ هر دو از انس بن مالک رضی الله عنه آورده اند.

۲- در (شرح الصدور فی شرح حال الموتی فی القبور) از سیوطی صفحه ۱۴۶ چنین آمده است: «از شیخ الاسلام ابن حجر پرسیده شد: آیا برای مرده کشف می شود که رسول اکرم ﷺ را ببیند؟ جواب داد که در این زمینه حدیثی وارد نشده است و کسانی

و به خاطر همین امور، در دلم آمد که رساله مختصری به رشته تحریر درآورم و حکم ریش را از دیدگاه رسول اکرم ﷺ صحابه، فقها و اصحاب فتوی از مذاهب اربعه گردآوری نمایم.

وقتی به حجاز بازگشتم در روز چهارشنبه ۲۹ ذوالحجه (۱۳۹۵ هجری) پس از نماز ظهر در مسجد نبوی شریف (علی صاحبه الصلوٰه والسلام) این رساله را آغاز نمودم و به توفیق خداوند آن را به پایان رساندم و در پنج صفر (۱۳۹۶ هجری) و سپس (بحمدالله) در هند و پاکستان چاپ شده، پخش گردید و بسیاری از بندگان خدا از آن بهره بردند. (والحمدالله)

چنین ادعا نموده‌اند که خود قابل اعتماد نیستند آن هم بدون دلیل شرعی غیر از همین عبارت فی هذا الرجل و این نمی‌تواند دلیل قرار گیرد چون در اینجا اشاره به سوی حاضر فی الذهن می‌باشد و مؤلف مولانا زکریا در (أوجز المسالک إلى موطأ الإمام مالک ۲۰۳/۴) آورده است: عیاض گفته است: احتمال آن می‌رود که صورت تمثیلی برای مرده در قبر نشان داده می‌شود و قول واضح‌تر آنست که نام مبارک برای میت گرفته می‌شود. در صحیحین از حدیث انس چنین آمده است: در مورد این مرد چه می‌گفتی اشاره به سوی حضرت محمد ﷺ است الحدیث. علامه طیبی و شارحان مصابیح گفته‌اند: لازم برای عهد ذهنی است و در این اشاره به طور مبالغه حاضر معنوی به منزله صوری قرار داده شده است. امام نووی در شرح مسلم ۲۰۳/۱۷ تحریر نموده است: «ما کنت تقول فی هذا الرجل؟» مقصودش از رجل نبی اکرم ﷺ می‌باشد و ایرادش با چنین عبارتی که در آن تعظیمی وجود ندارد به خاطر امتحان مسؤول می‌باشد تا تعظیم عبارت سائل تلقینی برای او نباشد. من گویم: (گوینده محمد بن آدم کوثری صاحب تعلیق می‌باشد) آنچه از این نقول ظاهر می‌گردد آنست که در اینجا نزد عده‌ای از شارحان، پیغمبر ﷺ ظاهر می‌گردد به گونه‌ای که ایشان را می‌بیند، اما قول راجح و قول اکثر آن است که این اشاره برای حاضر در ذهن می‌باشد. والله اعلم.

آرزومندم که برادران مسلمان با تدبّر و تفکّر و به نیت عمل و اطاعت دستور خدا و دستور رسول خدا ﷺ این رساله را مورد مطالعه قرار دهند و در مورد آنچه آنان را در روز رستاخیر نفع می‌دهد، اندیشه کنند و به سرسبزی و تازگی دنیا فریب نخورند که آن را بقایای نیست و در آخرت جز محبت خداوند و محبت رسول ﷺ و اعمال صالح و پرهیز از منکرات و ممنوعات و دوری از گناهان و بیهودگی‌ها چیزی دیگر سودمند نخواهد بود.

امری که در اینجا قابل تذکر است اینکه همانگونه که برای شخص، تراشیدن ریش ناجایز است برای آرایشگر نیز حرام است که ریش کسی را بتراشد یا برخلاف حکم شریعت آن را کوتاه نماید، و همچنین بر آرایشگر حرام است که موهای مسلمانان را به روش فرنگی‌ها کوتاه کند چون همه این اعمال یاری در جهت گناهان و معصیت است؛ لذا حرام می‌باشند.

من خود برخی از آرایشگران خوش بخت را مشاهده کرده‌ام که در راه تأمین نیازهای زندگی‌شان به کار آرایشگری مشغول‌اند اما با وجودی که در تنگی معیشت قرار دارند از تراشیدن ریش امتناع می‌ورزند فقط بخاطر پرهیز از این معصیت. ولی همواره بر عهدشان استوار هستند که به هیچ صورتی حاضر به تراشیدن ریش مشتریان نخواهند بود.

خداوند عزوجل ایشان را جزای خیر عطا فرموده، همه را به سوی رضامندی خویش توفیق عنایت فرماید.

این رساله من شامل دو بخش است:

یکی در مورد احادیث نبویه (علی صاحبها الصلوة والتحیة) و برداشت‌های

آن.

دیگری درباره دلایل مخالفین و پاسخگویی به آنان.

والحمد لله الذي جعلنا من أمة حبيبه وصفيه صلى الله تعالى عليه وعلى آله
وصحبه وبارك وسلم والله أسأل الرشاد والسداد، لجميع أهل القرى والبلاد
والعفو والغفران يوم التناد. إنه رؤوف بالعباد.

محمد زكريا كاندهلوى مهاجر مدنى كان الله له

۱۴۰۰/۴/۱۵

بخش اول:

در مورد احادیث نبوی با شرح و بیان و استنباط از آن

نحمده ونصلي على رسوله الكريم

بلند گذاشتن ریش و کوتاه نمودن سیبیل از فطرت است

۱- از حضرت عائشه رضی الله عنها روایت شده است که رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود:

«عشر من الفطرة: قص الشارب، وإعفاء اللحي، والسواك وإستنشاق الماء

وقص الأظفار، وغسل البراجم، ونتف الإبط وحلق العانة وانتقاص الماء».

ده چیز از فطرت اند: کوتاه کردن سیبیل، بلند گذاشتن ریش، مسواک، آب در بینی نمودن، کوتاه نمودن ناخن‌ها، شستن بندها و مفاصل، کندن موی زیر بغل و تراشیدن موی زیر ناف و استنجا.

زکریا که یکی از راویان این حدیث است از مصعب روایت کرده است که فرمود: دهمی را فراموش کرده‌ام که ممکن است مضمضه باشد. و کعب گفت: انتقاص الماء: یعنی استنجا. رواه مسلم و ابوداود^۱.

۱- مسلم در صحیح خود ۲۲۳/۱ در کتاب الطهارة (باب خصال الفطرة) به شماره ۲۶۱ و ابوداود در سنن خود ۴۶۹/۴ در ابواب الادب عن رسول الله صلی الله علیه و آله (باب ما جاء فی تقليم الأظفار) به شماره ۲۷۵۷ و گفته: این حدیث حسن است و نسائی در سنن خود ۴۰۵/۵ در کتاب الزینة (باب الفطرة) به شماره ۹۲۸۶ و ابن ماجه در سنن خود ۱۰۷/۶ در کتاب الطهارة و سننهما (باب الفطرة) به شماره ۲۹۳ و احمد در سنن خود ۱۳۷/۶ در نصب الراية لأحاديث الهداية ۷۶/۱ گفته است: این حدیث را گرچه مسلم

شیخ (رحمته) ^۱ در (بذل المجهود شرح سنن أبي داود) در توضیح این گفتار حضرت رسول ﷺ: «عشر من الفطرة» یعنی ده خصلت از خصلت‌های انبیاء هستند که در این آیه به ما دستور داده شده است تا از آن‌ها پیروی نماییم:

در صحیح خود آورده است اما دو علت در آن وجود دارد که آن را شیخ تقی‌الدین در (الامام) ذکر کرده و به این بنده نسبت داده است، سپس گفت که است: و به سبب همین دو علت امام بخاری آن را نیاورده است. (ر. ک: نصب الراية ۱/۷۶ و مابعد آن).

۱- ایشان استاد مؤلف، علامه محدث کبیر حضرت مولانا خلیل احمد سهارنپوری می‌باشند در اواخر صفر سال ۱۲۶۹ هجری در روستای نانوته از توابع سهارنپور دیده به جهان گشود، علم را نزد دایی‌اش شیخ یعقوب نانوتوی و شیخ مظهر نانوتوی و کسانی دیگر از علماء (در جامعه دارالعلوم دیوبند) و (مظاهرالعلوم سهارنپور) فرا گرفت. و از بزرگان مشایخ و صاحبان اسناد چون شیخ احمد دحلان، مفتی شافعیه، شیخ عبدالغنی بن سعید مجددی و غیره اجازت حاصل نمود، و به تدریس و تصنیف در زمینه حدیث عنایتی عظیم داشت و یکی از بزرگترین آرزوهایش آن بود که بر سنن ابوداود شرحی بنویسد که در سال ۱۳۳۵ هجری آغاز نمود و شاگرد رشید ایشان مؤلف نیز مساعدت و یاری بی‌دریغی نمود و با تمام نیرو و توان به این عمل سترگ مصروف گشت. شیخ احمد در تمامی علوم از استعداد فوق‌العاده‌ای بهره‌مند بود و خداوند خلق عظیمی را به وسیله ایشان بهره‌مند گردانید و عده قابل ملاحظه‌ای از علماء بزرگ و مشایخ زیر نظر ایشان به فارغ‌التحصیلی رسیدند که از بارزترین آنان: پدر مؤلف حضرت علامه مولانا محمدیحیی کاندهلوی و برادرش مصلح بزرگ حضرت مولانا محمدالیاس کاندهلوی و مؤلف کتاب مولانا محمد زکریا می‌باشند رحمهم الله جمیعاً و نفعنا بهم علاوه از بذل المجهود تألیفات دیگری نیز دارند بدین ترتیب: (المهند علی المهند) که در زمینه عقیده می‌باشد (إتمام النعم علی تبویب الحکم) و (مطرفة الكرامة علی مرآة الإمامة) و (هدایة لرشید فی أقسام العنید). ایشان در ۱۶ ربیع‌الآخر سال ۱۳۴۶ هجری در مدینه منوره به دیار باقی شتافت و در قبرستان بقیع در مدفن اهل بیت دفن گردید. ﷺ تعالی. (ر. ک: بذل المجهود فی حل سنن ابی داود ۱/۲۱).

﴿أُولَئِكَ الَّذِينَ هَدَى اللَّهُ فَبِهِدْنُهُمْ أُقْتَدِه﴾ [الأنعام: ۹۰].

پس گویا ما بر این فطرت آفریده شده‌ایم. از بیشتر علما چنین منقول است.

یا هم مراد سنت ابراهیمی علیه السلام می‌باشد، یا آنچه طبیعت‌های سالم بر آن آفریده شده‌اند از اخلاق نیکو و خوبی آن با خردشان ترکیب یافته است و این قول روشن‌تر می‌باشد و هم مراد از فطرت، دین است؛ چنانکه خداوند عزوجل فرموده است:

﴿فَطَرَتُ اللَّهُ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا﴾ [الروم: ۳۰].

یعنی: دین خداوند که برای نخستین مخلوط از بنی‌آدم برگزیده است و این افعال از توابع دین هستند به حذف مضاف، پس معنایش چنین می‌شود، ده تا از توابع دین هستند. حافظ^۱ در فتح الباری^۲ از ابوشامه^۳ نقل کرده است که: مراد از فطرت در حدیث باب آنست که اگر کسی این چیزها را به

۱- او حافظ ابن حجر عسقلانی، احمدعلی‌بن محمد کنانی، عسقلانی، ابن حجر، ابوالفضل، شهاب‌الدین می‌باشد، از پیشوایان علم و تاریخ است در قاهره زاده شد و وفات یافت تصنیفات ایشان گرانقدر و بسیاراند مثل (فتح‌الباری شرح صحیح بخاری) و (تهذیب التهذیب) در رجال حدیث و (الاصابة فی تمییز الصحابة) و (الدرر الکامنة فی أعیان المائة الثامنة) و غیره در سال ۷۷۳ هجری به دنیا آمد و در سال ۸۵۲ دار فانی را وداع گفت. (ر. ک: الاعلام زرکلی، ۱/۱۷۸).

۲- فتح‌الباری شرح صحیح بخاری: ۴۱۷/۱۰ در کتاب اللباس (باب قص الشارب).

۳- او عبدالرحمن بن اسماعیل بن ابراهیم بن عثمان بن ابی‌بکر بن عباس مقدسی، دمشق، شافعی، معروف به ابوشامه، محدث، حافظ، مورخ، مفسر، فقیه است از تصنیفات ایشان: (کتاب الروضتین فی أخبار الدولتین النورية والصلاحية) و (المحقق من علم الأصول فیما يتعلق بأفعال الرسول).

انجام برساند فاعل آن متصف به صفت فطرتی خواهد شد که خداوند عزوجل انسان‌ها را بر آن آفریده و آنان را برای آن اعمال برانگیخته و ترغیب داده است تا در هر صورت بر کامل‌ترین و گرامی‌ترین صفات حایز گردند. حافظ در جایی^۱ دیگر فرموده است: قاضی بیضاوی^۲ فطرتی را که در حدیث آمده است بر تمام معانی وارده حمل نموده است از جمله، اختراع جلبت، دین و سنت، پس فرموده است: فطرت همان سنت کهنی است که انبیاء علیهم‌السلام آن را برگزیده و شرایع بر آن اتفاق نظر دارند و گویا آن امر جبلی‌ای است که بر آن آفریده شده‌اند.

دستور گذاشتن ریش و کوتاه نمودن سیبیل

۲- امام بخاری در صحیح^۳ خود از ابن عمر رضی الله عنهما روایت نموده است که

رسول خدا ﷺ فرموده:

«أنهكوا الشوارب وأعفوا اللحى».

۱- فتح‌الباری: ۱۰/۴۱۷.

۲- او عبدالله بن عمر بن محمد بن علی شیرازی ابوسعید، ناصرالدین بیضاوی است، ایشان قاضی مفسر و علامه می‌باشند، در شهر بیضاء (در فارس نزدیکی شیراز) دیده به جهان گشود و از تصانیف ایشان می‌توان (انوار التنزیل و اسرار التاویل) در تفسیر (منهاج الوصول الی علم‌الاصول) و (لب‌الباب فی علم‌الاعراب) را نام برد ایشان در سال ۶۸۵ هجری به لقاءالله پیوست. (ر. ک: الاعلام زرکلی ۴/۱۱۰).

۳- بخاری ۷/۲۰۹ در کتاب اللباس (باب اعفاء اللحية) و مسلم در صحیح خود ۱/۲۲۲ در کتاب الطهارة (باب فی خصال الفطرة) به شماره ۲۵۹ به لفظ: احفرا الشوارب و اعفوا اللحى، و ابن ابی شیبة در مصنف خود ۸/۳۷۹ در کتاب الادب (باب ما یؤمر به الرجل من اعفاء اللحية و الاخذ من الشارب، به شماره ۵۴۴).

(سبیل‌ها را خوب کوتاه نموده ریش را بلند بگذارید).

۳- حضرت ابوهریره رضی الله عنه از رسول خدا صلی الله علیه و آله روایت کرده است که فرمود:

«جزوا الشوارب وأرخوا اللحى وخالفوا المجوس». رواه مسلم^۱.

یعنی سبیل‌ها را قطع نمایید و ریش را بگذارید، به مجوس مخالفت نمایید.

۴- حضرت انس رضی الله عنه از رسول خدا صلی الله علیه و آله روایت نموده است که فرمود:

«أحفوا الشوارب وأعفوا اللحى ولا تشبهوا باليهود». رواه الطحاوی^۲.

سبیل‌ها را قطع نموده، ریش را بگذارید و با یهود مشابهت اختیار ننمایید.

امام نووی^۳ در شرح صحیح مسلم^۱ گفته است، قول ایشان «أرخوا» با همزه و خاء معجمه است و در بیشتر روایت‌ها چنین آمده است و در نزد ابن

۱- مسلم در صحیح خود ۲۲۲/۱-۲۲۳ در کتاب الطهارة (باب خصال الفطرة، به شماره ۲۶۰، و احمد در مسند خود ۳۶۵/۲-۳۶۶).

۲- طحاوی در شرح معانی الآثار ۲۳۰/۴ در کتاب الکراهة (باب حلق الشارب) عجلونی در (کشف الخفاء و مزیل الإلباس) ۵۸/۱ گفته است: از آن جمله روایتی است که طحاوی آن را با سند ضعیفی از انس روایت نموده است، چنانچه سیوطی نیز گفته است با لفظ: «أحفوا الشوارب وأعفوا اللحى ولا تشبهوا باليهود». اما طحاوی ایشان احمدبن سلامة از دی، مصری، طحاوی، حنفی می‌باشد، ابوجعفر، امام، علامه، حافظ، فقیه، ثقه و قابل اعتماد و شخصیتی بی‌نظیر بود، از تصانیف ایشان می‌توان: «شرح معانی الآثار» و «مشکل الآثار» را نام برد. در سال ۲۳۷ هـ دیده به جهان گشود و در سال ۳۲۱ هـ چشم از جهان فرو بست (ر. ک: تذكرة الحفاظ علامه ذهبی ۸۸/۳).

۳- نووی: یحیی بن شرف‌الدین بن حسن حزامی: حورانی، نووی، شافعی، ابوزکریا، محی‌الدین می‌باشد، علامه‌ای در زمینه فقه و حدیث بود ولادت و وفاتش در نوی صورت گرفت، از کتاب‌های ایشان: (المنهاج فی شرح مسلم) و (منهاج الطالبین) و

ماجه «أرجوا» با جیم آمده است اصل آن «أرجئوا» با همزه بوده است و همزه را تخفیفاً حذف نموده‌اند. و در روایت بخاری آمده است: «وفروا اللحی» بنابراین پنج روایت بدست آمد: «أعفوا، وأوفوا، وأرخوا، وأرجوا ووفروا» و معنای همه آنست که ریش به حال خود گذاشته شود و عده‌ای از علماء «وفروا» را به معنای «اکتار» تفسیر نموده‌اند، حافظ در فتح الباری^۲ از ابن دقیق^۳ العید چنین نقل نموده است: تفسیر اعفاء به تکثیر از قبیل قرار دادن سبب در مقام مسبب می‌باشد چون حقیقت «اعفاء» همان ترک است و گذاشتن ریش به حال خود مستلزم تکثیر آن می‌باشد.

۵- حضرت ابن عمر رضی الله عنهما از رسول اکرم صلی الله علیه و آله روایت نموده است که ایشان دستور دادند به قطع نمودن سبیل و گذاشتن ریش. (رواه مسلم)^۴.
این روایات بر آن دلالت دارند که در اسلام دستور به بلند گذاشتن ریش داده شده است و معنای اعفاء که در حدیث آمده است، همان اکتار،

(المجموع شرح المذهب) و (ریاض الصالحین من کلام سید المرسلین) و غیره می‌باشند در سال ۶۳۱ هجری وفات یافت. (ر. ک: الأعلام زرکلی ۱۴۹/۸).

۱- ۱۵۱/۳ در کتاب الطهارة (باب فی خصال الفطرة).

۲- کتاب اللباس (باب إعفاء اللحیة).

۳- ابن دقیق العید: محمد بن علی بن وهب بن مطیع، ابوالفتح، تقی‌الدین قشیری است که چنان پدر و جدش به ابن دقیق العید شهرت یافته است، قاضی، مجتهد و از کبار علماء اصول به شمار می‌رود، از تألیفات ایشان: (احکام الاحکام)

۴- مسلم در صحیح خود ۲۲۲/۱ در کتاب الطهارة (باب خصال الفطرة) شماره ۲۵۹ و ترمذی در سنن خود ۴۷۳/۴ در ابواب الادب عن رسول الله صلی الله علیه و آله (باب ما جاء فی إعفاء اللحیة) شماره ۲۷۶۴ و گفته است: این حدیث حسن صحیح است.

کامل گذاشتن، و بلند گذاشتن آن می‌باشد و ظاهر است که امر برای ایجاب می‌آید تا زمانی که مانعی نباشد و در این جا هیچ مانعی^۱ وجود ندارد. و

۱- کتاب‌های اصول در این زمینه با بسط و تفصیل به سخن پرداخته‌اند که ما در این مقام به بخشی از گفتارهای اهل اصول بسنده می‌کنیم، در «کشف الاسرار فی شرح المنار» علامه نسفی که از اصول احناف است در ۳۷/۱ چنین آمده است: «موجب امر وجوب است نه ندب و استحباب و نه هم توقف چنانکه مذهب عده‌ای می‌باشد در نزد ما حقیقت امر همان وجوب است، پس بر همان حملش می‌کنیم مادامی که قرینه‌ای برخلاف آن نباشد و اگر قرینه یافته شد پس بر حسب مقام بر همان قرینه، امر را حمل خواهیم نمود و در «فوائد الرحموت بشرح مسلم الثبوت» ۳۷۳/۱ آمده است: مسأله: صیغه افعال نزد جمهور در حقیقت برای وجوب می‌آید نه غیر آن و نزد ابی حاتم برای ندب است و قول شافعی نیز همین است از میان دو قول ایشان، چون قول دیگرشان آنست که این صیغه برای وجوب است». و در «احکام الفصول فی احکام‌الاصول» علامه باجی از اصول مالکیه ۷۹ چنین آمده است: «چون ثابت شد که لفظ افعال به تنهایی بر امر دلالت دارد و نیز ثابت گشت که ایجاب و ندب هر دو در تحت امر داخل می‌گردند، پس مجرد امر بر ایجاب دلالت دارد و در صورتی که به ندب برگردانده می‌شود که قرینه‌ای وجود داشته باشد و قاضی ابومحمد و شیخ ابوتمام از اصحاب ما بر همین قول اند و مذهب فقها نیز همین است و دلیل گفته ما، قول خداوند عزوجل می‌باشد: ﴿فَلْيَحْذَرِ الَّذِينَ يُخَالِفُونَ عَنْ أَمْرِهِ أَنْ تُصِيبَهُمْ فِتْنَةٌ أَوْ يُصِيبَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ﴾ [النور: ۶۳].

پس کسی که از امر ایشان خلاف ورزی نماید خداوند عزوجل او را به عذاب دردناک وعید داده است و این دلیل واضحی بر وجوب امر ایشان است. دلیل دوم: گفتار خداوند ﷻ: ﴿وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ ارْكَعُوا لَا يَرْكَعُونَ ﴿۱۸﴾ وَبَلَّ يَوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِينَ ﴿۱۹﴾﴾ [المرسلات: ۴۸-۴۹]. در اینجا هم مذمت آنانی بیان شده است که امر ایشان را اطاعت ننموده‌اند.

دلیل سوم: گفتار خداوند ﷻ برای ابلیس: ﴿مَا مَعَكَ إِلَّا تَسْجُدَ إِذْ أَمَرْتُكَ﴾ [الأعراف: ۱۲]. در اینجا هم توبیخ عدم امتثال امر می‌باشد. دلیل چهارم: گفتار

همچنین اهتمام رسول اکرم ﷺ در طول عمر بر کامل نگهداشتن ریش و همچنین کامل گذاشتن آن از جانب اصحاب کرام رضوان الله علیهم اجمعین به گونه‌ای که از هیچ کدامشان تراشیدن ریش و یا کوتاه نمودن آن کمتر از مشیت روایت نشده است؛ لذا این‌ها همه، دلایل واضحی اند که: گذاشتن ریش واجب می‌باشد.

خداوند ﷻ: ﴿يَتَأْتِيهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا مَا لَكُمْ إِذَا قِيلَ لَكُمْ أَنْفِرُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَتَأْقَلْتُمْ إِلَى الْأَرْضِ أَرْضَيْتُمْ بِالْحَيَاةِ الدُّنْيَا مِنَ الْآخِرَةِ فَمَا مَتَعَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا فِي الْآخِرَةِ إِلَّا قَلِيلٌ ﴿٣٨﴾ إِلَّا تَنْفِرُوا يُعَذِّبْكُمْ عَذَابًا أَلِيمًا وَيَسْتَبْدِلْ قَوْمًا غَيْرَكُمْ وَلَا تَضُرُّهُ شَيْئًا وَاللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٣٩﴾﴾ [التوبة: ۳۸-۳۹]. خداوند ﷻ ایشان را عتاب و توبیخ نموده است به جهت عدم امتثال امر در گفتار و این دلیل است بر آنکه وجوب به گفتار تعلق می‌گیرد نه به فراین و دلیل از جانب احادیث نبوی ﷺ آنست که حضرت رسول اکرم ﷺ هنگامی که حضرت ابوبکر نماز می‌داد، ایشان را آواز داد اما او اجابت نمود، لذا رسول اکرم ﷺ به ایشان فرمود: چرا هنگامی که تو را آواز دادم اجابت نکردی؟ آیا این گفتار خداوند ﷻ را نشنیده‌ای که فرموده است: ﴿يَتَأْتِيهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا أَسْتَجِيبُوا لِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ إِذَا دَعَاكُمْ﴾ [الأنفال: ۲۴]. و توبیخ و عتاب خداوند ایشان را بر عدم اجابت، دلیل آنست که مجرد امر اقتضای وجوب را دارد و دلیل این امر از اجماع اینست که امت در تمامی اعصار در مورد همه عبادات و تحریم محرمات اجماع دارند بر رجوع به قول خداوند ﷻ: ﴿وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ﴾ [البقرة: ۴۳]. ﴿وَلَا تَقْرُبُوا الزِّنَىٰ﴾ [الإسراء: ۳۲]. ﴿وَلَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ﴾ [البقرة: ۱۸۸]. پس با این دلیل ثابت گردید که اتفاق نظر وجود دارد بر این که ظاهر امر برای وجوب می‌باشد، سپس مصنف بعضی از اشکالات و ایرادات را ذکر نموده، به‌طور کامل از آن پاسخ گفته است. و همین مضمون را بنگرید در المستصفا غزالی ۳/۱ و اصول سرخسی ۱۴/۱ و الاحکام فی اصول الاحکام آمدی ۱۵/۲ و ... و اللمع فی اصول الفقه از شیرازی ۴۷-۴۸ و در سایر کتاب‌های اصول.

انبوه بودن ریش حضرت رسول اکرم ﷺ

پیامبر اکرم ﷺ به بلند گذاشتن ریش دستور داده؛ خود نیز ریش مبارک را بلند می گذاشت. چنانکه در برخی احادیث وارد شده است:

۶- بخاری و ابوداود^۱ از ابومعمر روایت نموده اند که فرمود: ما به حضرت

خباب گفتیم: آیا رسول اکرم ﷺ در ظهر و عصر قرائت می خواند؟

فرمود: آری، گفتیم: از کجا فهمیدی؟ فرمود: از تکان خوردن ریش

مبارک ایشان. این لفظ بخاری است و در ابوداود آمده است: ما

گفتیم، چگونه تشخیص دادید؟ فرمود: از جنبیدن ریش مبارک

ایشان ﷺ.

۷- ابوداود^۲ از انس بن مالک رضی الله عنه روایت کرده است که فرمود: «همانا

رسول خدا ﷺ وقتی وضو می گرفت یک کف آب را برداشته زیر چاه

۱- بخاری در صحیح ۱۹۷/۱ در کتاب الصلوة (باب من خافت القراءة فی الظهر والعصر)

ابوداود در سنن خود ۵۰۴/۱ در کتاب الصلوة (باب فی قراءة الظهر) شماره ۸۰۱ و

لفظ چنین است «آیا رسول خدا ﷺ در ظهر و عصر قرائت می خواند؟ فرمود: آری،

گفتیم: چگونه فهمیدی؟ فرمود: با تکان خوردن ریش ایشان». ابن ماجه نیز آن را در

سنن خود ۲۷۰/۱ در إقامة الصلوة و السنة فیها (باب القراءة فی الظهر و العصر)

شماره ۸۲۵ ذکر نموده و احمد در مسند ۱۰۹/۵.

۲- ابوداود در سنن ۱۰۱/۱ در کتاب الطهارة (باب تخلیل اللحية) شماره ۱۴۵ و بیهقی

در سنن کبری ۵۴/۱ در کتاب الطهارة (باب تخلیل الحية) حافظ ابن حجر در

التلخیص الحبیر ۸۶/۱ فرموده است: «اما احادیث انس را ابوداود روایت کرده است و

در سند آن ولید بن زروان فردی مجهول الحال می باشد و طرق دیگری نیز از انس

دارد که ضعیف هستند، چنانچه در فوائد ابوجعفر بن البختری و مستدرک حاکم از

طریق موسی بن ابی عائشه از زید بن ابی انیسه از یزید الرقاشی از انس روایت نموده و

ابن عدی آن را در زندگی نامه جعفر بن الحارث ابی الاشهب آورده است، و «ابن

برده ریش مبارک را با آن خلال می نمود و فرمود: این چنین دستور داده است پروردگارم به من».

۸- امام مسلم در صحیح^۱ خود از جابر بن عبدالله رضی الله عنه روایت نموده است که فرمود: قسمت جلوی سر و ریش رسول خدا صلی الله علیه و آله سفید شده بود، و هنگامی که آن را روغن می مالید معلوم نمی شد اما هنگامی که موها پراکنده می شدند، ظاهر می گشت و موی ریش مبارک ایشان بسیار بود».

۹- امام ترمذی در شمائل^۲ خود از ابن ابی هاله که در مورد محاسن و زیبایی های حضرت رسول صلی الله علیه و آله بسیار بیان دل انگیزی داشت روایت کرده است که «ریش مبارک رسول خدا صلی الله علیه و آله انبوه و پرپشت بود».

القطان آن را از طریق دیگری صحیح گفته است، ذهلی گفته است: محمد بن خالد به ما حدیث بیان کرده است و او از زبیدی و او از زهری و زهری از انس روایت نموده است که «رسول خدا صلی الله علیه و آله وضو نمود پس انگشتانش را زیر ریش مبارک داخل کرده، با انگشتان خلال نمود و فرمود: پروردگارم این چنین به من دستور داده است، ذهلی از یزید بن عبد ربه و او از محمد بن حرب و او از زبیدی حدیث بیان کرده اند که این حدیث را از طریق انس دریافت داشته است و حاکم قبل از این، این حدیث را صحیح گفته است و نزد این دو این علت موجب قبح نخواهد بود.

۱- مسلم ۱/۴ در کتاب الفضائل (باب شبیه صلی الله علیه و آله) شماره ۱۸۲۳ تمام حدیث چنین است «مردی گفت آیا چهره ایشان چون شمشیر (درخشان) بود؟ فرمود: خیر بلکه چونان آفتاب و ماه و دایره مانند بود و خاتم را در موضع شانهاش مشاهده نمودم که مثل تخم کبوتر و مشابه جسم مبارک ایشان بود، و احمد نیز در مسند ۱۰۴/۵.

۲- این حصه ای از حدیث درازی است که امام ترمذی آن را در شمایل محمدیه ۳۸ از حدیث هند بن ابی هاله آورده است، علامه ابن حجر در تهذیب التهذیب ۱۱۱/۲ گفته است: «آجری از ابوداود چنین نقل کرده است که: می ترسم جمیع بن عمر راوی حدیث هند بن ابی هاله کذاب نباشد و عجلی گفته است: اشکالی ندارد، حدیثش

۱۰- ابن جوزی^۱ (ره) در «الوفا بأحوال المصطفی»^۲ از علی بن ابی طالب

روایت نموده است که فرمود: «ریش حضرت رسول ﷺ بزرگ بود».

۱۱- از ام معبد^۳ روایت شده است که فرمود: «ریش مبارک رسول

خدا ﷺ انبوه بود»^۳.

پس از این همه تصریحات ثابت گشت که بزرگ گذاشتن ریش، یک امر فطری است که انسان بر آن آفریده شده است و در دین اسلام نیز بدان دستور داده شده و از سنن انبیاء^۴ می باشد. و از هیچ نبی و یا ولی صالحی روایت نشده است که ریش را تراشیده یا کوتاه نموده باشد. پس کسی که ریش را می تراشد یا کمتر از یک مشت آن را کوتاه می گرداند، او با

نوشته شود گرچه قوی نیست» و بیهقی نیز این حدیث را در دلائل النبوة ۲۱۷/۱ آورده، و احمد در مسند خود ۹۸/۱ از محمد بن علی از پدرش و نسائی در سنن کبری ۴۱۲/۵ در کتاب الزینة (باب اتخاذ الشعر) شماره ۹۳۲۸ از حدیث براء - رضی الله عنه - آورده است.

۱- عبدالرحمن بن علی بن محمد بن عبیدالله بن حمادی بن احمد بن محمد بن جعفر قرشی، تیمی، بغدادی، حنبلی معروف به ابن جوزی (جمال الدین ابوالفرج) ایشان محدث، فقیه، حافظ، ادیب، سخنور، مورخ می باشند از تألیفات ایشان «المغنی فی علوم القرآن» و «جامع المسانید» و «المنتظم فی تاریخ الأمم» و «الموضوعات» را می توان نام برد، در سال ۵۱۰ هجری به دنیا آمده در سال ۵۹۷ وفات یافت. (معجم المؤلفین، ۱۵۶/۵).

۲- ۳۲۹/۲ و احمد در مسند ۱۱۶/۱ و بیهقی در دلائل النبوة ۲۱۶/۱ با این لفظ «کان ضخم الهامة عظیم اللحية».

۳- حدیث ام معبد (عاتکه بنت خالد است) را حاکم در مستدرک ۹/۳-۱۰ از حدیث هشام بن حبش با لفظ (وفی لحیته کثائة) آورده و گفته است: این حدیث صحیح الاسناد است اما شیخین آن را نیاورده اند و ذهبی نیز موافقت نموده است و طبرانی در المعجم الکبیر ۴۸/۴ از حدیث هشام بن حبش آن را روایت نموده است.

فطرت و طبیعتی که خداوند عزوجل او را بر آن آفریده است در ستیز است و تراشیدن ریش را رهروان راه فسق برمی‌گزینند. و انحرافی می‌باشد از شیوه انبیاء علیهم‌السلام.

تغییر در آفرینش خداوند

بر همین منوال تراشیدن ریش نوعی تغییر در آفرینش خداوند عزوجل می‌باشد؛ خداوند عزوجل در سوره نساء متذکر شده است که شیطان گفت:

﴿وَلَا مَرْتَهُمْ فَلْيُنْتَكَنْ ءَاذَانَ الْأَنْعَمِ وَلَا مَرْتَهُمْ فَلْيَغَيِّرَنَّ خَلْقَ اللَّهِ﴾
[النساء: ۱۱۹].

«و تراشیدن ریش نیز از همان تغییری است که شیطان آن را پسندیده و بدان دستور می‌دهد».

حکیم‌الامت حضرت مولانا اشرف علی تهانوی^۱ قدس سره در تفسیر خود به نام «بیان القرآن» تحریر نموده است: همانا تراشیدن ریش در این تغییر داخل می‌باشد.

۱- علامه مصلح کبیر، مربی چیره‌دست حکیم‌الامة مولانا اشرف علی تهانوی، در شهر «تهانه بهون» یکی از شهرهای غربی استان اترپردش هند دیده به جهان گشوده، آنجا نشو نما حاصل نمود و به همین علت به تهانوی ملقب گردید، تعلیمات ابتدایی را در شهر خود فرا گرفت سپس در دامان دانشگاه مشهور (دارالعلوم دیوبند) جای گرفت از مصلح و ربانی بزرگ حاجی امدادالله مهاجر مکی بسیار بهره برد و همچنین از علامه فقید بزرگ و اصلاح‌گر چیره‌دست مولانا رشید احمد گنگوهی استفاده نمود، ایشان از بزرگمردان راه علم و دین بودند که به وسیله سخنرانی‌ها و تألیفات ایشان در زمینه عقیده و عمل خداوند ﷻ بسیاری را بهره‌مند گردانید و هزاران مسلمان از ایشان نفع حاصل نمودند، ایشان رایت اصلاح را از میان مصلحان دیگر برای امت اسلامی در شبه قاره هند برافراشتند و زیر تربیت ایشان حدود ۱۴۰ شاگرد فارغ‌التحصیل شدند که مشهورترین‌شان علامه محدث ظفر احمد عثمانی تهانوی

بخاری از علقمه روایت نموده است که فرمود: «حضرت عبدالله رضی الله عنه زانی را که خالکوبی^۱ می‌کند و زانی را که خواهان ازاله موهای چهره^۲ هستند و

(صاحب قواعد فی علوم الحدیث و اعلاء السنن که به دستور شیخ و اشاره ایشان صورت گرفت می‌باشد) و مفتی اعظم سابق هند و پاکستان حضرت مولانا مفتی محمد شفیع دیوبندی و غیره می‌باشد. ایشان تألیفات بسیار و گرانقدری دارند اعم از کوچک و بزرگ که تعدادشان حدود نهصد کتاب می‌رسد، من جمله «جامع الآثار» مجموعه‌ای در زمینه حدیث و «احیاء السنن» و «المسک الزکی» سخنان ایشان بر ترمذی و «بوادر النوادر» و «کلام الملوک» و «الثوب الحلی» شرح مختصری بر سنن ترمذی و «بیان القرآن» (ر. ک: اعلام المحدثین فی الهند ۷۷ و گفتار ارزشمند محقق کبیر زاهد کوثری درباره ایشان در مقالات کوثری ۹۴ تحت عنوان احادیث الاحکام و أهم الكتب المؤلفة فیها و تناوب الأقطار فی الاضطلاع بأعباء علوم السنة) را نیز بنگرید.

۱- بخاری در صحیح خود ۲۱۳/۷ در کتاب اللباس (باب المتنمصات) و مسلم در صحیح خود ۱۶۷۸/۳ در کتاب اللباس و الزینة (باب تحريم فعل الواصلة والمستوصلة الخ) شماره ۲۱۲۵.

تذکر: الواشمت، از الوشم: این است که زن سوزن و یا مثل آن را در پشت دست یا بند دست یا لب یا غیره از بدن زنی دیگر فرو ببرد که خون بیرون آید سپس آن را با سرمه و اشپای دیگر پر کند تا سبز گردد و این عمل هم بر کسی که چنین کارهایی را می‌کند و هم بر کسی که خواهان آن است بر هر دو حرام می‌باشد.

۲- نامصات: به زن‌هایی اطلاق می‌گردد که موها را از چهره زن می‌کند و «متنمصات» به زانی اطلاق می‌شود که خواستار چنین عملی هستند و این کردار حرام است مگر آنکه ریش یا سبیل‌های زن بیرون آیند پس ازاله آن‌ها حرام نیست بلکه مستحب است (از عبارت فقهاء ظاهر می‌گردد که اگر در صورت زن موی بیرون آید که شوهر از آن نفرت می‌کند و از زینت زن کاسته می‌شود برای ویز جایز است که موها را بکند چون زینت برای زن مطلوب است البته اگر مقصود از آن تزئین برای بیگانگان باشد یا

زنانی را که بین دندان‌ها را اصلاح کرده^۱ و برابر می‌کنند تا زیبا جلوه کنند و آفرینش خداوندی را تغییر می‌دهند لعنت نموده، ام یعقوب گفت: چرا چنین می‌گویی؟

عبدالله رضی الله عنه فرمود: چرا لعنت نمائیم کسانی را که رسول خدا صلی الله علیه و آله لعنت نموده، و در کتاب الله نیز آمده است، ام یعقوب گفت: به خدا سوگند من در میان دو لوح قرآن را خوانده‌ام اما چنین چیزی نیافته‌ام، عبدالله فرمود: به خدا قسمت اگر تو می‌خواندی این آیه را چنین می‌یافتی:

﴿وَمَا آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا﴾ [الحشر: ۷].

پس این امر به ثبوت رسید که تغییر در آفرینش خداوند سبب لعنت می‌گردد و آنچه که حضرت رسول صلی الله علیه و آله از آن نهی نموده است در نزد خداوند عزوجل هم نهی شمرده می‌شود و این امر بسیار ظاهر است، البته آنچه که بدان دستور داده شده است یا تغییری را که شریعت مطهره اسلام آن را جایز شمرده است جزء تغییر ممنوع و ناجایز محسوب نمی‌گردد مثل ختنه، تراشیدن موهای زیرناف و چیدن ناخن‌ها و غیره.

مقدار ریش

بخاری در صحیح خود^۱ روایت نموده از ابن عمر رضی الله عنهما و ایشان از رسول الله صلی الله علیه و آله روایت کرده که فرمود:

در کندن موها ضرری به زن لاحق می‌شود در چنین صورت‌ها جایز نیست (ردالمحتار، ۲۶۴/۵) «مترجم».

۱- مراد آن که بین دندان‌های ثنائیات و رباعیات را تراش داده اصلاح کند و چنین عملی را بیشتر پیرزنان و زنان بزرگسال می‌کنند تا جوان به نظر آیند و این عمل اگر برای طلب زیبایی باشد حرام است اما برای ضرورت اشکالی ندارد. (شرح مسلم از نووی ۱۰۶/۱۴).

«خالفوا المشركين وفروا اللحى وأحفوا الشوارب».

«با مشرکان مخالفت نمائید ریش را بسیار گذاشته سبیل‌ها را قطع
نمایید».

حضرت ابن عمر هرگاه برای حج یا عمره تشریف می‌برد یک مشت از
ریش خویش را گرفته مازاد بر آن را می‌گرفت.

حافظ در فتح‌الباری^۲ فرموده است: در حدیث ابوهریره چنین آمده است:
«با مشرکان مخالفت ورزید» و در مسلم آمده است که «با مجوس مخالفت
نمایید» و در حدیث ابن عمر همین مراد است چون آنان ریش را کوتاه
کرده، عده‌ای آن را می‌تراشیدند.

همچنین گفته است^۳: در حدیث بالا مقداری که گرفته می‌شود بیان
شده است سپس فرمود: آنچه از این حدیث نمایان می‌گردد آنست که این
تخصیص حضرت ابن عمر رضی الله عنهما (یعنی گرفتن مازاد بر مشت) ویژه مراسم
حج نبود؛ بلکه ایشان امر به بلند گذاشتن ریش را بر حالتی حمل می‌نمود
که چهره انسان به سبب بلند بودن غیر معمولی ریش از جانب طول یا عرض
بدنما و ناجور نباشد. طبری^۴ گفته است: عده‌ای ظاهر حدیث را گرفته‌اند و

۱- ۲۰۶/۷ در کتاب الباس (باب تقليم الأظفار) و مسلم در صحیح خود ۲۲۲/۱ در کتاب
الطهارة (باب خصال الفطرة) شماره ۵۲، به لفظ: «خالفوا المشركين أحفوا الشوارب
وأوفوا اللحى».

۲- فتح‌الباری شرح صحیح البخاری ۴۳۰/۱۰ در کتاب اللباس (باب تقليم الأظفار).

۳- مصدر سابق.

۴- او محمدبن جریر طبری، ابوجعفر، مورخ، مفسر، امام و از علمای بزرگ می‌باشد.
ایشان دارای تصانیف بسیاری است که از آن جمله «أخبار الرسل والملوک» که به
تاریخ طبری شهرت دارد و «جامع‌البيان فی تفسیر القرآن» و «اختلاف الفقهاء» و غیره

کم کردن ریش را از جانب طول و عرض مکروه دانسته‌اند و عده‌ای گفته‌اند، گرفتن و کم کردن مازاد بر مشت اشکالی ندارد سپس با سند^۱ خود از حضرت ابن عمر رضی الله عنهما روایت نموده است که ایشان چنین می‌کرد (یعنی زائد از مشت را می‌گرفت) و از حضرت عمر رضی الله عنه نیز روایت نموده است که ایشان ریش مردی را با یک قبضه برابر کرد و از ابوهریره روایت کرده است که ایشان نیز مازاد بر قبضه برابر کرد و از ابوهریره روایت کرده است که ایشان نیز مازاد بر قبضه را کم می‌کرد. همچنین ابوداود با «سند حسن»^۲ از جابر روایتی را آورده است که فرموده: «كنا نعفي السبال إلا في حج أو عمرة»: ما ریش را به حال خویش رها می‌کردیم مگر در حج یا عمره. یعنی آن را به‌طور کامل می‌گذاشتیم و این روایت قول ابن عمر رضی الله عنهما را تأیید می‌کرد چون سبال (به کسر مهمله و تخفیف موحده) جمع سبله (با دو فتحه) است و معنای آن موهای بلند ریش می‌باشد و حضرت جابر بدان اشاره دارد که آنان در حج و عمره آن را کوتاه می‌کردند. من گویم (یعنی مولانا شیخ‌الحديث محمد زکریا کاندهلوی): ما مذاهب را در مورد مازاد بر قبضه در شرح مؤطا أوجز المسالك^۳ با بسط و تفصیل ذکر نموده‌ایم.

۱- می‌توان برشمرد. در سال ۲۲۴ هجری زاده شد و به سال ۳۱۰ دار فانی را وداع گفت. (الاعلام للزکلی ۶/۶۹).

۱- مراد امام طبری است.

۲- ابوداود در سنن خود ۴/۴۱۴ در کتاب الترحل (باب فی أخذ الشوارب) شماره ۴۲۰۱ و حافظ ابن حجر آن را حسن گفته است.

۳- أوجز المسالك إلى مؤطا الإمام مالک از مؤلف ۳/۱۵ و مابعد آن (باب السنة فی الشعر).

پس بدان که علما در مورد ریش بزرگ اختلاف نموده‌اند و در این مورد چند قول دارند:

اول: بر حالش گذاشته شود و چیزی را از آن کم نکنند قول مختار شوافع همین است و نووی نیز آن را ترجیح داده است و یکی از دو قول حنابله نیز همین است.

دوم: مثل قول اول، بجز در دوران حج و عمره که در این موارد رفتن حصه‌ای از آن مستحب است.

حافظ گفته است: همین قول از امام شافعی (رحمته) تصریح شد است. سوم: گرفتن قدری که بسیار طولانی شده باشد، مستحب است. بدون تعیین حدود آن با قبضه (مشت) و قول مختار امام مالک (رحمته) همین است و قاضی عیاض^۱ این قول را ترجیح داده است.

چهارم: گرفتن مازاد بر قبضه مستحب است و قول مختار احناف نیز همین است در الدر المختار^۲ آمده است: اما گرفتن و کوتاه کردن از ریش در حالی که کمتر از قبضه باشد چنانکه بعضی از اهل مغرب و مردان زن نما می‌کنند هیچ کسی اباحت آن را فتوا نداده است و تراشیدن همه ریش کردار یهودیان هند و مجوس عجم می‌باشد.

۱- او عیاض بن موسی بن عیاض بن عمرو بن یحصی سبتی مالکی ابوالفضل می‌باشد، عالم مغرب و امام اهل حدیث در دوران خود بود، تصانیف او از این قرارند: «الشفای بتعریف حقوق المصطفی» و «شرح علی صحیح مسلم» و «الإلماع إلى معرفة أصول الروایة وتقیید السماع» در سال ۴۷۶ هجری چشم به جهان گشود و در سال ۵۴۴ به دیار باقی شتافت. (ر. ک: الاعلام للزرکلی، ۹۹/۵).

۲- الدرالمختار شرح تنویرالأبصار حصفکی همراه حاشیه ابن عابدین ۱۱۳/۲ از کتاب الصوم و عبارت فقهاء در این باره با تفصیل ذکر خواهند شد.

همچنین در «الدر المختار»^۱ آمده است: سنت در مورد ریش قبضه می‌باشد. ابن عابدین^۲ گفته است: مراد آنکه شخص، ریش خود را با مشت بگیرد و مازاد بر آن را قطع نماید، امام محمد در کتاب الآثار از امام چنین نقل کرده است و گفته است، همین قول را می‌گیریم.

ازالۀ شبهه

مجموع احادیثی که در این مقام مذکور گشتند این پندار عده‌ای را رد می‌کند که می‌گویند: ریش حد و مقداری ندارد و کسی که ریش را چند روزی می‌گذارد به گونه‌ای که بیننده آن را بر چهره صاحب ریش مشاهده نماید امر حضرت رسول ﷺ را اطاعت نموده است.

این فریب و نیرنگی برای خودشان و برای همه مسلمانان از جانب آن‌ها می‌باشد زیرا که اعفاء، ارخا، و توفیر به معنای بزرگ گذاشتن ریش که در حدیث وارد شده‌اند با موی اندکی که به قدر جو یا برنج ظاهر شود حاصل نمی‌گردد، و ظاهر احادیث بر آن دلالت دارد که ریش بر حال خود رها کرده شود، نه کوتاه شود نه هم کم گردد.

البته ما بر جواز کوتاه کردن آن حکم نموده‌ایم در صورتی که از قبضه فراتر باشد، چون در آینه روایات عمل حضرت عمر رضی الله عنه و ابوهریره رضی الله عنه به ما رسیده است که آن‌ها مازاد بر قبضه را کوتاه می‌کردند، و این عمل را هرگز

۱- ۶۶/۵ در کتاب الحظر و الاباحه.

۲- او محمد امین بن عمر بن عبدالعزیز عابدین دمشقی حنفی است که فقیه اصولی و خاتمه المحققین می‌باشد، در سال ۱۱۹۸ هجری در دمشق زاده شد و همانجا به سال ۱۲۵۸ چشم از جهان فرو بست. از تألیفات ایشان: «حاشیه رد المختار علی الدر المختار» و «العقود الدرية فی تنقیح التفاوض الحامدية» و «مجموعه رسائل ابن عابدین» را می‌توان نام برد. (ر. ک: معجم المؤلفین، ۷۷/۹).

انجام نمی‌دادند مگر آنکه در این زمینه از رسول اکرم ﷺ^۱ چیزی به ایشان رسیده بود، و از هیچ صحابی‌ای منقول نیست که ریش را کوتاه کرده باشد و از قبضه نیز کمتر کرده باشد، و کسی که کردار حضرت عمر، ابن عمر، و ابوهیره^۲ را پیروی نمی‌کند پس ریش را به حال خود بگذارد تا هر جایی که می‌رسد چنانکه گروهی^۳ همین عقیده را دارند، نه اینکه آن را کوتاه کند و به قدر جو یا برنج بگذارد و گمان کند که به سنت رسول ﷺ عمل نموده است، پس خوب فهم کن خداوند من و تو را به رضایت و محبتش رهنمون سازد.

۱- ابن عابدین در حاشیه خود ۱۱۳/۲ می‌گوید: (قوله: و أما الأخذ منها) «یعنی صاحب در مختار گفته است: گرفتن از ریش ...» با این گفتار در فتح بین روایات مذکور و آنچه در صحیحین ابن عمر از رسول الله ﷺ روایت کرده است که «سبیل‌ها را کوتاه کنید و ریش را بزرگ بگذارید» مطابقت داده و گفته است: چون با روایت صحیح از ابن عمر راوی این حدیث آمده است که ایشان مازاد بر قبضه را می‌گرفت پس اگر ما این عمل ایشان را بر نسخ حمل ننمائیم (چنانکه قاعده در زمینه عمل راوی برخلاف روایتش همین است با این حال که این عمل یعنی قطع مازاد بر قبضه از غیر راوی و از رسول اکرم ﷺ روایت شده است). باز هم بلند گذاشتن ریش را بر آن حمل می‌کنیم که همه ریش یا اکثر آن قطع نشود چنانکه کردار مجوس عجم همین است که ریش را می‌تراشند، و این گفتار را روایت مسلم از ابوهیره تأیید می‌کند که رسول الله ﷺ فرمود: «سبیل‌ها را قطع نموده ریش را بزرگ بگذارید و با مشرکین مخالفت نمایید» پس این جمله در جایگاه علت قرار گرفته است اما گرفتن از آن در حالی که کمتر از قبضه باشد چنانکه اهل مغرب و مردان زن نما می‌کنند هیچ کس آن را جایز نگفته است.

۲- آنان ظاهریه و پیروانشان هستند و مبارکپوری در «تحفة الاحوذی بشرح جامع ترمذی» ۳۹/۸ در کتاب اللباس (باب ما جاء فی إعفاء اللحية) همین قول را ترجیح داده است.

فتوای اصحاب مذاهب

نظریه اصحاب مذاهب چهارگانه و غیره این است که تراشیدن ریش حرام است و کسی که آن را می تراشد گنهکار و فاسق می باشد شیخ محمود خطاب^۱ (صاحب المنهل العذب المورود فی شرح سنن ابی داود) فرموده است: «لذا تراشیدن ریش نزد ائمه مجتهدین مسلمانان ابوحنیفه، مالک، شافعی و احمد و غیره^۲ حرام است».

همچنین گفته^۳ است: «اقوال فقهای که اهلیت استنباط احکام را دارند بر حرمت تراشیدن ریش تصریح دارند چنانکه مقتضای احادیث می باشد پس باید بر مقتضای احادیث عمل کرده شود چون بر مکلف بویژه اهل علم واجب است که از عمل بر احکامی که بر زبان حضرت رسول ﷺ وارد شده است، امتناع نوزند».

همچنین گفته است^۴: «و در این دوران بسیاری از دانش پژوهان تساهل به خرج داده، ریش را می تراشند و سبیل های کلفتی می گذارند عده ای از آن ها با بعضی از کفار مشابهت اختیار نموده اند و اطراف سبیل ها را تراشیده، زیر بینی را بزرگ می گذارند و بسیاری از نادانان در دام فریب آنان گرفتار آمده اند».

۱- او محمودبن محمدبن احمد خطاب سبکی، مالکی ازهری است ایشان فقیه مشهور و محدث بود در ازهر تدریس نمود، از تصانیف ایشان: «شرح سنن ابی داود» که مذکور شد، و «أعذب المسالك المحمودية» و غیره را می توان برشمرد در سال ۱۲۷۴ هجری زاده شد و به سال ۱۳۵۲ به دیار باقی شتافت (معجم المؤلفین ۱۲/۱۹۳).

۲- المنهل العذب المورود فی شرح سنن ابی داود ۱/۱۸۶ در کتاب الطهارة (باب السواک من الفطرة).

۳- مصدر سابق ۱/۱۸۸-۱۸۹.

۴- مصدر سابق.

ابن حزم^۱ در «المحلی»^۲ گفته است همانا کوتاه کردن سبیل و بلند گذاشتن ریش فرض است و از حدیث ابن عمر رضی الله عنهما استدلال نموده است که مرفوعاً^۳ روایت نموده:

«خالفوا المشركين، أحفوا الشوارب وأعفوا اللحى»^۳.

«با مشرکین مخالفت ورزیده، سبیل‌ها را قطع نمایید و ریش را بلند بگذارید». صاحب «الإبداع فی مضار الإبتداع»^۴ چنین آورده است: مذاهب اربعه بر وجوب بزرگ گذاشتن ریش و حرمت تراشیدن آن تصریح نموده‌اند»^۵.

۱- او علی ابن احمد بن سعید بن حزم ظاهری، ابومحمد است دانشمند اندلس در دوران خود و یکی از ائمه اسلام می‌باشد مشهورترین تصنیفات ایشان: «الفصل فی الملل والأهواء والنحل» و «المحلی» و «الاحکام فی أصول الاحکام» در سال ۳۸۴ زاده شد و در سال ۴۵۶ به دیار باقی شتافت. (ر. ک: الاعلام للزرکلی، ۲۵۴/۴).

۲- المحلی ۲/۲۲۰ در باب (باب الفطرة).

۳- تخریج آن قبلاً گذشت.

۴- او شیخ علی محفوظ رحمته الله می‌باشد، ایشان سخنور، مرشد و عالم بود که از اظهر فارغ‌التحصیل گشته بود و استاد و عظمی و ارشاد در دانشکده اصول دین دانشگاه اظهر نیز بود، از تألیفات ایشان: «الدرة البهية فی أخلاق الحميدية» و «الإبداع فی مضار الإبتداع» و «هدایة المرشدين» را می‌توان نام برد، به سال ۱۳۶۱ هجری چشم از جهان فرو بست. (معجم المؤلفین ۱۷۵/۷).

۵- الإبداع فی مضار الإبتداع ۴۲۳ و بعد آن ... و تدریس این کتاب در قسمت و عظمی سخنرانی اظهر شریف جزء برنامه بود چنانکه علامه شیخ محمد حامد رحمته الله در مجموعه رسائل ۹۴ آن را آورده است. همچنین در کتاب الإبداع ... ۴۲۳ آمده است «و از قبیح‌ترین عادت‌هایی که مردم آن را امروزه اختیار نموده‌ند، تراشیدن ریش و

اول مذهب احناف است: در «الدرالمختار»^۱ گفته است: حرام است بر مرد تراشیدن ریش و در «النهایه» تصریح نموده است بر وجوب قطع مازاد بر قبضه اما گرفتن از ریش در صورتی که کمتر از قبضه باشد چنانکه عده‌ای از اهل مغرب و مردان زن نما می‌کنند، هیچ کس آن را جایز ندانسته است و تراشیدن همه ریش کردار یهودیان، هندوها و آتش پرستان عجمی می‌باشد (فتح) و این قول صاحب نهایه که واجب است قطع نمودن مازاد بر قبضه، از رسول الله ﷺ نیز همین گونه روایت شده است که «ایشان از طول و عرض ریش مبارک خود می‌گرفت». چنانکه این حدیث را امام ترمذی در جامع الترمذی^۲ آورده است و در اکثر کتاب‌های احناف^۱ چنین تصریحاتی

گذاشتن سیل می‌باشد و این بدعت مثل بقیه بدعت‌ها بنا بر همزیستی با بیگانگان و پسندیدن عادات‌شان به اهل مصر نیز سرایت نموده است تا جایی زیبایی‌های دین‌شان را ناپسند داشته، سنت رسول اکرم ﷺ را ترک نموده‌اند.

۱- ر. ک: «حاشیه رد المحتار علی الدر المختار» ۱۱۳/۲ در کتاب الصوم (مطلب فیما یکره للصائم).

۲- ترمذی آن را در سنن خود ۴۷۲/۴ در ابواب الادب عن رسول الله ﷺ (باب ما جاء فی الاخذ من اللحیه) شماره ۲۷۶۲ از عمرو بن شعیب از پدرش و او از جدش آورده است، ترمذی گفته است: «این حدیث غریب است. از محمد بن اسماعیل شنیدم که می‌گوید: «عمرو بن هارون مقارب الحدیث (اصطلاحی در فن رجال حدیث) است حدیثی دیگر از رسول الله ﷺ سراغ ندارم که اصل نداشته باشد یا فرمود: او منفرداً روایت کرده باشد به جز این حدیث که پیامبر از طول و عرض ریش مبارک خود می‌گرفت این حدیث را نمی‌شناسم مگر از حدیث عمرو بن هارون». این حجر در فتح الباری ۱۰/۴۳۰ در کتاب اللباس (باب اعفاء اللحیه) آورده است: «از حدیث عمرو بن شعیب از پدرش و از جدش که پیامبر ﷺ از طول و عرض ریش مبارک می‌گرفت استدلال شده است و این حدیث را ترمذی آورده است و از امام بخاری نقل شده است که در مورد عمرو بن هارون فرمود: من حدیثی از او سراغ ندارم که منکر

یافته می‌شود و حکم مازاد بر قبضه جلوتر گذشت و قول ایشان که «هیچ کس آن را جایز ندانسته است» بر اجماع در این باره تصریح دارد.

دوم: مذهب مالکیه نیز حرمت تراشیدن ریش است و همچنین اگر کوتاه کردن به صورت مثله باشد هم ممنوع است؛ اما اگر اندکی بزرگ شود و کوتاه کردن آن صورت مثله را به خود نمی‌گیرد آن هم خلاف اولی و مکروه است چنانچه از شرح رساله ابوالحسن و حاشیه^۲ عدوی (رحمته) بر آن ظاهر می‌گردد^۱.

ناشناخته باشد بجز این حدیث. به‌طور عموم گروهی عمرو بن هارون را ضعیف گفته‌اند.

۱- بعضی از نصوص کتاب‌های احناف در این‌جا آورده می‌شود: «الفتاوی الهندیة» ۳۵۸/۵ از کتاب الکراهیة چنین آمده است: اشکالی ندارد که ریش خود را با مشت بگیرد. اگر چیزی فراتر از مشتش بود آن را قطع نماید و سنت در این باره قص می‌باشد و قص آنست که مرد ریش خود را با مشت بگیرد اگر چیزی افزون بر مشتش بود آن را قطع نماید. و کاسانی در کتاب الحج از «البدائع» ۱۴۱/۲ آورده است: «تراشیدن ریش از قبیل مثله می‌باشد چون خداوند عزوجل مردان را با ریش و زنان را با گیسوها زینت بخشیده است چنانچه در حدیث وارد شده است». و در کتاب الکراهیة «الإختیار لتعلیل المختار» (فصل فیما ینبغی للمؤمن من الآداب) آمده است: و اعفاء ریش. محمد از ابوحنیفه آورده که اعفاء ریش گذاشتن آن است تا گنجان و زیاد شود و تقصیر در آن سنت است و تقصیر آنست که مرد ریش را با مشت گرفته مازاد بر آن را قطع نماید چون ریش زینت و کثرت آن از کمال زینت و طول فاحش آن خلاف سنت است.

۲- عدوی صاحب حاشیه: او علی بن محمد احمد بن مکرم صعیدی عدوی است ایشان فقیه، مالکی و مصری می‌باشد، شیخ المشایخ عصر خود بود از تصانیف او: «حاشیه‌ای که ذکر شد» و «حاشیة علی شرح الجوهر لعبد السلام» و «حاشیة علی شرح القاضی

سوم: مذهب شافعیه، در شرح عباب گفته است: (فایده) شیخان گفته‌اند: تراشیدن ریش مکروه است و ابن الرفعه^۲ بر این قول اعتراض نموده می‌فرماید، امام شافعی در کتاب الام بر حرمت تراشیدن ریش تصریح نموده

زکریا علی ألفیة العراقی» در مصطلح حدیث، در سال ۱۱۱۲ هجری زاده شد و به سال ۱۱۸۹ دار فانی را وداع گفت. (الاعلام، ۲۶۰/۴).

۱- این حاشیه شیخ علی سعیدی عدوی بر شرح امام ابوالحسن است به نام «کفایة

الطاب الربانی» بر رساله ابن زید قیروانی ۴۰۹/۱-۴۱۰ (باب الفطرة و نص آن چنین است: «و اشکال ندارد گرفتن یعنی مستحب است از طول آن اگر بسیار بزرگ شود و همچنین مستحب است گرفتن از عوارض آن. (قوله: اگر بسیار بزرگ شود) یعنی اگر بسیار بزرگ نباشد یا کمی بزرگ باشد. حکمش این نیست بعضی از شارحان کثرت را بدین نحو تفسیر کرده‌اند که از حد معمولی که غالب مردم دارند فراتر باشد. پس مستحب است که زاید را کم کند زیرا که ماندنش در نظر قبیح جلوه می‌کند. اگر گویی: در صورتی که طویل نباشد یا اندکی بزرگ باشد حکم کوتاه کردن چیست؟ گویم: عده‌ای از شارحان تصریح نموده‌اند که کم کردن آن در صورت حرام است همانگونه که تراشیدن حرام است و ظاهر آنست که محل حرمت در صورتی است که از کم کردن صورت مثله حاصل گردد. و این امر در صورت عدم طول یا طول کم که در کوتاه کردن از حد بگذرد ظاهر است اما اگر ریش بزرگ شود و با کوتاه کردن به صورت مثله در نمی‌آید ظاهر آنست که این هم خلاف اولی می‌باشد.

همچنین در همان کتاب آمده است که: مقابل قول مالک این است که چیزی را از ریشش کم نکند گرچه بزرگ شود، به گونه‌ای که به حد شهرت رسیده است یعنی مطلق کوتاه کردن ریش مکروه است مگر در حج و یا عمره.

۲- او احمد بن محمد بن علی انصاری، ابوالعباس معروف به ابن الرفعة است. ایشان فقیه

شافعی و از فاضلان مصر می‌باشد، کتاب «الایضاح والتبیان فی معرفة المکیال والمیزان» و غیره از او است در سال ۶۴۵ هجری زاده شد و به سال ۷۰۱ چشم از جهان فرو بست. (ر. ک: الاعلام للزرکلی).

است و اذرعی^۱ گفته است: قول صواب آنست که تراشیدن همه ریش بدون علت حرام است، در حاشیه ابن قاسم عبادی^۲ نیز چنین آمده است.

۱- او احمدبن حمدان بن عبدالواحد، شهاب‌الدین اذرعی، فقیه شافعی می‌باشد، در قاهره فقه را فرا گرفت، کتاب‌های «شرح المنهاج» و غیره از ایشان می‌باشند در سال ۷۰۸ هجری زاده شد و به سال ۷۸۳ دیده از جهان فرو بست. (الاعلام ۱۱۹/۱)

۲- حاشیه ابن قاسم عبادی بر تحفه المحتاج شرح المنهاج نووی ۳۷۶/۹ (فصل فی العقیقة) و در حاشیه عبدالحمید شروانی بر تحفة المحتاج نیز چنین آمده است و هر دو با هم چاپ شده‌اند. ابن قاسم عبادی: او احمدبن قاسم صباغ، عبادی، مصری شافعی و از هری شهاب‌الدین، فاضلی از اهل مصر می‌باشد و غیر از حاشیه مذکوره و تألیفات دیگری نیز دارد مثل: «حاشیه علی شرح جمع الجوامع» در اصول فقه و غیره. در مجاورت مکه در سال ۹۹۲ جان بجان آفرین تسلیم کرد. (الاعلام ۱۹۸/۱) و نووی در «المجموع» ۲۹۰/۱ در کتاب الطهارة (مسائل فی خصال الفطرة) گفته است: «فرع: در حدیث مذکور گردید که بزرگ گذاشتن ریش از فطرت می‌باشد و خطایی و غیره گفته‌اند: اعفاء یعنی زیاد گذاشتن ریش و گذاشتن بدون گرفتن چیزی از آن و گرفتن آن مثل عجمی‌ها برای ما مکروه است گفته است: پوشش کسری کوتاه کردن ریش و بلند گذاشتن سبیل بود، غزالی در احیاء گفته است: سلف در مورد ریش بزرگ اختلاف نموده‌اند، عده‌ای گفته‌اند: اشکالی ندارد که آن را با مشت گرفته افزون بر آن را قطع نمایند. ابن عمر: سپس گروهی از تابعین چنین کرده‌اند و شعبی و ابن سیرین آن را پسندیده‌اند و حسن و قتاده آن را ناپسند داشته و گفته‌اند: آن را بزرگ بگذارد چون رسول الله -صلی الله علیه وسلم- فرموده است (ریش را بزرگ بگذارید) ... غزالی می‌گوید: امر در این مورد سهل است اگر منجر به کوتاه شدن فاحش آن نگردد، چون طولی که از حد بگذرد در آفرینش عیب ایجاد می‌کند، این گفتار غزالی بود و صحیح آنست که گرفتن از ریش مطلقاً مکروه و ناپسند است بلکه آن را به حال خود رها کند چون در حدیث آمده است که ریش را بزرگ بگذارید، اما حدیث عمروبن شعیب از پدر و جدش که پیامبر ﷺ از طول و عرض

چهارم: مذاهب حنابله تصریح بر حرمت تراشیدن ریش می‌باشد، عده‌ای از آنان تصریح نموده‌اند که قول معتمد حرمت تراشیدن آن است و بعضی از آنان بر حرمت تراشیدن ریش تصریح نموده اختلافی ذکر نکرده‌اند مثل صاحب انصاف^۱، چنانچه با آگاهی از شرح‌المنتهی^۲ و شرح‌الآداب^۳ و غیره^۱ فهمیده می‌شود^۲.

ریش خود می‌گرفت، این حدیث را ترمذی با سند ضعیفی روایت کرده است که قابل استدلال نمی‌باشد.

و همچنین در حاشیه ابن قاسم عبادی بر تحفة المحتاج شرح منهج نووی ۴۶۸/۲ در کتاب الصلوة (فصل فی آداب الجمعة) آمده است: «فرق این است که غیر ریش در همه موارد ازاله موی آن بطور عموم مطلوب است برخلاف ریش و همانا گفته شده است به حرمت ازاله موی ریش برخلاف بقیه اشیاء».

۱- او علی بن سلیمان بن احمد مرداوی، دمشقی فقیه حنبلی می‌باشد، از کتاب‌هایش «الإنصاف فی معرفة الراجح من الخلاف» و «تحریر المنقول» در اصول فقه در سال ۸۱۷ هـ زاده شد و در سال ۸۸۵ هـ وفات یافت. (الأعلام: ۴/۲۹۲) و نص کتاب الإنصاف از این قرار است: ۱/۱۲۱ در کتاب الطهارة (باب السواک و سنة الوضوء): و ریش را بلند بگذارد. ابن جوزی در مذهب چنین گفته است: مادامی که بزرگی‌اش ناپسند نباشد و تراشیدن آن حرام است شیخ تقی‌الدین این را ذکر کرده است و گرفتن افزودن بر مشت مکروه نیست و عبارتش این است. اشکالی ندارد گرفتن آن و گرفتن آنچه که زیر حلق باشد و در المستوعب گفته است: «رها کردن آن بهتر است».

۲- شرح منتهی الارادات از بهوتی ۱/۸۵ در کتاب الطهارة عبارتش چنین است: «و ریش را بزرگ بگذارد و تراشیدن ریش حرام است، شیخ تقی‌الدین این را ذکر کرده است و گرفتن مازاد بر مشت و آنچه که زیرگلو باشد اشکالی ندارد».

۳- غذاء الألباب شرح منظومة الآداب از سفارینی حنبلی ۱/۳۳۳-۳۳۴ و همچنین آمده است «و گذاشتن ریش و موی رخسارها و ذنخ و چیزی از آن نگیرد، ابن جوزی گفته

مسلم در صحیح^۳ خود از ابن عمر رضی الله عنهما روایت نموده است که رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: «با مشرکین مخالفت نموده، سبیل‌ها را قطع کنید و ریش را بزرگ بگذارید». رسول اکرم صلی الله علیه و آله به مخالفت مشرکین و همچنین به مخالفت مجوس، یهود و نصاری دستور داد چنانچه در احادیث آمده است و یکی از دستورات شریعت مطهره اسلام مخالفت با دشمنان می‌باشد، و اسلام

است: مادامی که طولش ناپسندیده نباشد، و گفته شده است «خذن» فعل امر مؤکد است، برای مویی که نزدیک به حلق است یعنی حلقوم، پس مذهب معتمد چنانچه در اقناع و غیره آمده است این که گرفتن موهای زیر ریش مکروه نیست و همچنین آنچه که زاید از قبضه باشد و آنچه حکایت شده مذهب معتمد است». و همچنین آمده است: معتمد در مذهب حرمت تراشیدن ریش است.

۱- بعضی از عبارتهای دیگر از کتابهای حنابله ذکر می‌گردند: در کشاف القناع عن متن الإقناع از بهوتی ۷۵/۱ در کتاب الطهارة (باب السواک و غیره) آمده است: و بزرگ گذاشتن ریش به گونه‌ای که چیزی از آن نگیرد، در مذهب گفته است: مادامی که طولش ناپسند نباشد تراشیدن آن حرام است، شیخ تقی‌الدین آن را ذکر کرده است و مکروه نیست گرفتن مازاد بر قبضه و عبارتش چنین است: گرفتن از آن مکروه نیست و نه هم گرفتن آن چه زیر حلق است چون ابن عمر چنین کرده است البته در دوران حج و عمره (رواه البخاری) و در «الروض المرعب بشرح زادالمستفیع» از بهوتی ۲۷-۲۸ در کتاب الطهارة (باب السواک و سنن الوضوء) آمده است و ریش را بزرگ بگذارد و تراشیدن آن حرام است و گرفتن مازاد بر قبضه مکروه نیست و همچنین زیر حلق، و مثل همین در کتاب الفروع ابن مفلح ۱۲۹/۱-۱۳۰ و المعتمد فی فقه الامام احمد ۳۱/۱ آمده است.

۲- نقل از الابداع فی مضار الابتداع از شیخ علی محفوظ به پایان رسید.

۳- ۲۲۲/۱ در کتاب الطهارة (باب خصال الفطرة) شماره ۵۲ و بخاری نیز آن را در صحیح خود ۲۰۶/۷ در کتاب اللباس (باب تقليم الأطفار) با این لفظ: «خالفوا المشرکین وفروا للهی وأحفوا الشوارب» آورده است.

پیروانش را با هویتی ویژه و بسیاری از علامت‌ها از دشمنان اسلام، امتیاز بخشیده است تا چون نمک در آب در میان دشمنان از بین نروند و در هر منزل و جایگاهی و در هر جا و مکانی از آنان ممتاز باشند. و چنانکه مسلمانان بوسیله عقاید که از اعمال قلب می‌باشد از دیگران امتیاز دارند همچنین در زمینه اعمال جوارح و ظواهر و غیره نیز باید امتیاز داشته باشند که پس از آن امتیاز ظاهری و باطنی به تکامل می‌رسد. انگیزه این مخالفت آنست که مشابهت در ظاهر از نوع دوستی و مودت باطنی سرچشمه می‌گیرد چنانکه محبت باطنی، مشابهت ظاهری را در بر دارد و این امری عیان است. و مشابهت ظاهری به تدریج و ناخودآگاه به مشابهت باطنی منجر می‌گردد به گونه‌ای که شخص پس از گذشت زمان بدان آگاهی می‌یابد. شیخ‌الاسلام سیدحسین احمد مدنی نورالله مرقده در رساله‌ای که در زمینه بیان حکمت بلند گذاشتن ریش و لزوم امتیاز ویژه مسلمانان می‌باشد گفتاری ارزشمند دارد که برای تکمیل فایده قسمتی از آن را می‌آوریم:

«در هر حکومت معتبر و یا نظام سیاسی هر کشوری لباس ویژه‌ای دارد لباس پلیس و ارتش جدا جدا می‌باشد لباس نیروی زمینی و دریایی جدا جدا است و لباس پستیچی‌ها با همه فرق دارد. اگر افسری از این‌ها در دوران وظیفه‌اش لباس ویژه خویش را استعمال نکند به شدت مورد مؤاخذه و بازخواست قرار خواهد گرفت؛ بلکه جریمه هم می‌شود. پس چنانکه ادارات هر سلطنت خداوند عزوجل نیز برای بلندی معیار مسلمانان از بقیه اقوام و قبایل، گذاشتن ریش برای آنان ضروری قرار داده شده است. اگر بررسی شود مشاهده خواهد شد که فرانسه، انگلستان، آلمان و غیره هر یکی پرچم جدا و ویژه و لباس‌های مخصوصی دارند تا مردم آنجا افراد خودی را در همان لباس بشناسند و با همان لباس در میدان جنگ، مرزها و مراکز

سیاست شناخته شوند و هر قومی خواهان آنست که پرچم خود را تا حد توان محفوظ نگهدارند و معیار شناخت ملی خود را به طور کامل حفظ کند، و حقیقت آنست که هرگاه در چنین اموری مداخله صورت گرفته حالات نامناسبی رخ داده است، اگر پرچم کسی را بیرون آورده بیندازید و یا به نوعی به آن بی احترامی کنید می بینید که چگونه نوبت جنگ هم فرا خواهد رسید از زمان قدیم تا به حال این نظام شناختن کشورها اقوام و گروه‌های مذهبی رایج بوده است و اگر چنین نباشد پس شناخت کارمندان ارگان‌های دولتی کشورها امکان پذیر نخواهد بود، و اگر چنین نباشد پس امتیاز ارتش و شهری، سپاهی و راهزن چگونه خواهد بود.

همه ملت‌ها و کشورها این را ضروری می‌دانند و تا امروز بر همین منوال ادامه داشته و اقوام و کشورهای که امتیاز و علامت ویژه خویش را نمی‌توانند برقرار کنند، در ملت‌های دیگر هضم خواهند شد و چنان معدوم می‌گردند که نام و فرهنگ آن‌ها هم باقی نخواهد ماند، قوم «سیک» امتیاز خود را با گذاشتن مو و ریش ظاهر می‌کنند و همین امر، آنان را حیثیت یک قوم آزاد عطا گردانیده است، و امروزه یک قوم زنده‌ای به شمار می‌روند.

انگلیس در آخر قرن شانزدهم به هندوستان آمد و تقریباً دویست و پنجاه سال آنجا ماند و آنان از یک کشور سردسیر آمده بودند اما با این وجود، در این کشور هم کت و شلوار و کلاه‌های مخصوص‌شان را رها نکردند در حالی که هندوستان بسیار گرم بود و به همین سبب بود که با تعداد اندکی که داشتند در جمعیت بزرگ هندوستان هضم نگشتند بلکه بر سر اقتدار آمدند و بعنوان یک ملت مسقلی امتیاز شان را برقرار گذاشتند.

مسلمانان تقریباً هزار سال قبل (به هندوستان) آمدند اگر این‌ها امتیازشان را برقرار نمی‌گذاشتند همچون ملت‌هایی که قبل از این‌ها آمده بودند با هندوها پیوسته یکی می‌شدند و از آن ملت‌ها بجز اینکه در کتاب‌ها

از آن‌ها و فرهنگ‌شان ذکری به میان آمده است هیچ جای دنیا از آن‌ها نام و نشانی وجود ندارد مسلمانان نه تنها اینکه لباس خویشتن را برقرار گذاشتند؛ بلکه از ارزش‌های دینی، نام‌های مردان و زنان، روش زندگی، رسم و رواج و زبان خویشتن را هم برقرار داشتند و به همین سبب است که آن‌ها در هندوستان یک ملت زنده‌اند و تا زمانی که امتیازشان را برقرار بگذارند زنده خواهند ماند و هرگاه نسبت به این امر بی‌پروا شوند به‌طور خطرناکی در ملت‌های دیگر هضم خواهند شد.

از این سخنان این امر روشن می‌شود که هر ملت و مذهبی فقط تا آن زمان می‌تواند برقرار بماند که به‌طور کامل از شکل، فرهنگ و تمدن، زبان و رسم و رواج پاسداری کنند؛ لذا به منظور حفظ و بقای دین اسلام، بر همه امت مسلمان واجب است که سنن گرانبهای پیامبر اکرم ﷺ را ارج نهند و خود را به زیور سنت آن حضرت ﷺ مزین نمایند. استقامت در کردار، رفتار و روش گویا قائم نگذاشتن می‌باشد و برای این مقصد مسلمانان باید قربانی بدهند.

ظاهر است که پیامبر ﷺ به سوی همه انسان‌ها مبعوث گشت؛ به سوی عرب و عجم، همه خلایق از انس و جنس که همه امت دعوت‌اند، قبل از بعثت ایشان، دنیا را شرک و کفر فرا گرفته بود و فساد و خونریزی بسیار بود؛ پس پیامبر ﷺ همه انسان‌ها را به سوی توحید خداوندی و به سوی اعمال صالح و عدل و تقوی فرا خواند، و هر آن کسی که ایمان آورده، آن حضرت ﷺ را پیروی نمود در گفتار و کردار با مشرکین و کفار مغایرت پیدا می‌کرد، لذا انسان‌های بسیاری نزد ایشان گرد آمده، گروه‌گروه در دین الله داخل می‌شدند؛ خداوند آنان را امت ممتاز از دیگران گردانید و دستور داد تا در

سیرت و صورت، هیئت و کردار و عادات و در همه شئون زندگی از سنت پیغمبرشان ﷺ پیروی کنند و فرمود:

﴿لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ﴾ [الأحزاب: ۲۱].

پس امت مسلمه باید به سیرت پیغمبرشان تأسی جسته، سنت‌های ایشان را در ظاهر و باطن و در هر حال و موقع و هر جا و مکان و در هر حرکت و قدمی پیروی نمایند؛ و از مشرکین و کفار و یهود و نصاری مشابَهت ننمایند و برای همین است که رسول‌الله فرمودند: «من تشبه بقوم فهو منهم»^۱.

هرکس با انسان‌هایی مشابَهت اختیار کرده خود را مثل آنان کند از همان‌ها شمرده می‌شود.

۱- این حدیث را ابوداود در سنن خود ۲۱۴/۴ در کتاب اللباس (باب فی لبس الشهرة) شماره ۳۱، ۴ و امام احمد در مسند خود ۵۰/۲ و ابن ابی شیبۀ در مصنف خود ۳۱۳ در کتاب الجهاد (باب ما ذکر فی فضل الجهاد) همه از حدیث ابن عمر رضی الله عنهما روایت کرده‌اند. زیلعی در نصب‌الرایة ۲۴۷/۴ گفته است: و در این باب حدیث «من تشبه بقوم فهو منهم» آمده و از حدیث ابن عمر، حذیفه، ابوهریره و انس روایت شده است، حدیث ابن عمر را ابوداود در سنن خود در لباس از عبدالرحمن بن ثابت بن ثوبان از حسان بن عطیة از ابومنیب جرشى از ابن عمر روایت کرده است، و ابن ثوبان ضعیف می‌باشد». من می‌گویم: ابن حجر گفته است: همانا ابن ثوبان مختلف فیه است ابن معین و نسائی او را ضعیف گفته‌اند و علی بن المدینی و ابوداود و ابن حبان او را تعدیل کرده‌اند. (تهذیب التهذیب ابن حجر ۱۵۰/۶) و اسناد این حدیث را ابن حجر حسن گفته است چنانچه در فتح‌الباری ۳۳۷/۱۰ آمده است.

و همچنین فرموده است: «فرق ما بیننا و بین المشرکین العمام علی القلائس»^۱. فرق میان ما و مشرکان عمامه بر کلاه می‌باشد. و مسلمانان را به مخالفت با اهل شرک و کفر و یهود و نصاری و غیره در لباس و پوشش دستور فرموده است حتی که در دراز گذاشتن شلوار (پایین‌تر از شتالنگ) نیز منع نموده است تا از متکبران و سرکشان جدا باشند.

خلاصه کلام آنکه هر قومی را امتیازاتی است و ما نیز امتیازاتی داریم که از رسول‌الله فرا گرفته‌ایم یکی از آنان بلند گذاشتن ریش و قطع نمودن سبیل و غیره می‌باشد؛ پس بر ما لازم است که با دل و جان بر آن پایبند باشیم تا در نزد خدا و رسول و در نظر دوستان و دشمنان در دنیا و آخرت در شمار مسلمانان در آییم.

ظاهر است که دوستدار هر آنچه را از صورت، سیرت، لباس، و همه حالات حبیبش ببیند، می‌پسندد، و این سخن را عاقلی انکار نخواهد کرد و احزاب و گروه‌ها را می‌بینیم که تصویر رهبرشان را دوست می‌دارند و پوشش آنان را اختیار می‌نمایند، پس بر ما لازم است که بر سیرت و صورت حبیب و پیامبر مان تأسی جسته از غلامی آمریکا و اروپا بدر آییم و همچنین از چسبیدن به دامان بی‌خردان شرق و غرب دوری گزیده، مقام والای خود را

۱- این حدیث را روایت کرده است ابوداود در سنن خود ۴/۳۴۰ در کتاب اللباس (باب فی العمام) شماره ۴۰۶۶ و ترمذی در سنن خود ۴/۳۸۰ در ابواب اللباس از رسول خدا ﷺ (باب العمام علی القلائس) شماره ۱۷۴۸ و گفته است: «این حدیث غریب است و سندش برابر نیست و ابوالحسن عسقلانی و ابن رکیه را نمی‌شناسیم، و حاکم در مستدرک خود ۳/۴۵۲ در کتاب معرفة الصحابة و طبرانی در المعجم الكبير ۵/۷۱ به شماره ۴۶۱۴ همه از حدیث رکانه روایت کرده‌اند.

دریابیم و با تمسک جستن به سیره اولین و آخرین پیامبر ﷺ که خداوند ما را به سبب آن بزرگی بخشیده است، عزت حاصل نماییم.

عده‌ای از دانشگاهیان می‌گویند: ما مجبوریم برای تراشیدن ریش؛ تا بتوانیم در زمینه امتحانات علمی و دانشگاهی در دانشکده‌های هندسه و طب و غیره با هموطنان هندو و مشرک و نصاری و غیره به رقابت پردازیم، اگر ریش بگذاریم در امتحانات مردود خواهیم شد و از رسیدن به پست‌های حکومتی باز می‌مانیم.

این گفتارشان قوی‌تر از تار عنکبوت نخواهد بود، زیرا سیک‌ها را می‌بینیم که با هموطنان دیگر خود در زمینه علوم امروزی رقابت می‌کنند و در امتحانات و ارزشیابی‌های مذکور پیروز می‌گردند و به پست‌های دولتی نیز می‌رسند با وجود کمی جمعیت و محکم نگهداشتن امتیازات‌شان از گذاشتن ریش کامل و غیره. پس آیا غیر از آنچه که با آنان می‌شود با ما معامله می‌شود؟ البته ما اگر بر روش پیامبران ﷺ مستقیم باشیم چگونه از تحصیل علم امروزی باز می‌مانیم و به چه علتی در امتحانات مردود می‌شویم؟ و این کلام فاسدشان به غیر از گمانی که آنان را به هلاکت انداخته است چیزی دیگر نیست. (گفتار شیخ الاسلام مدنی (رحمته) به پایان رسید).

هنگامی که رسول خدا ﷺ نامه دعوت به اسلام را به دست عبدالله بن حذافه رضی الله عنه به سوی کسری فرستاد، عبدالله رضی الله عنه آن نامه را بدست سردار بحرین تحویل داد؛ او نیز آن نامه را به کسری داد وقتی کسری آن نامه را خواند، پاره‌اش کرد؛ لذا رسول الله ﷺ علیه ایشان بددعایی نمود که خداوند آنان را به‌طور کامل تکه‌تکه نماید، و پس از آنکه نامه رسول الله ﷺ را پاره نمود نامه به باذان که حاکم یمن بود بدین مضمون فرستاد که دو نفر قوی

را بسوی این مرد که در حجاز است بفرست تا او را گرفته بیاورند پس باذان قهرمان خود بابویه و یکی دیگر از فارسیان را فرستاد و این‌ها به مدینه منوره نزد رسول‌الله ﷺ آمدند، و هنگامی که بر رسول خدا ﷺ با سبیل‌های بلند و ریش تراشیده وارد شدند چهره را از آنان برگرداند و از نگریستن بسوی آن دو امتناع ورزید و فرمود: «ویلکما من أمرکما بهذا؟» «وای بر شما چه کسی شما را به چنین عملی دستور داده است؟».

آن دو گفتند: صاحب نعمت ما یعنی کسری ما را چنین دستور داده است، پس رسول خدا ﷺ فرمود: «ولکن أمرني ربي بإعفاء لحيتي وقص شاربي»: لیکن مرا پروردگارم به کندن سبیل‌ها و گذاشتن ریش دستور داده است.

سپس رسول خدا ﷺ به آن دو فرمود: «إن ربي قتل ربکما الليلة» «همانا پروردگارم دیشب رب شما را کشته است». فرزند او (شیرویه) را بر او چیره ساخت تا او را از پای درآورد، آن دو برگشته به نزد باذان آمدند چنانکه این قصه را ابن جوزی در «الوفاء بأحوال المصطفى»^۱ و ابن کثیر^۲ در «البدایة والنهاية»^۳ ذکر کرده‌اند.

۱- الوفاء بأحوال المصطفى ۷۳۳۰/۲.

۲- او اسماعیل بن عمر بن کنیر بن صنوین درع قرشی، بصروی سپس دمشقی، ابوالفداء، عمادالدین است، ایشان حافظ، مورخ، فقیه، مفسر هستند و برای تحصیل علم سفرها نمود از کتاب‌های ایشان «البدایة والنهاية» و «تفسیر القرآن الکریم» و «اختصار علوم‌الحديث» و غیره را می‌توان برشمرد در سال ۷۰۱ هجری زاده شد و در سال ۷۷۴ در دمشق وفات یافت. (الاعلام ۳۲۰/۱).

۳- البدایة والنهاية ۲۶۹/۴ همچنین ابن جریر آن را در تاریخ خود ۶۵۵۵/۲ از یزید بن حبیب مرسل روایت کرده است و ابن اثیر در «الکامل فی التاریخ» ۹۷/۲ آورده است.

از این قصه ظاهر گشت که رسول اکرم ﷺ نگریستن بدان دو مرد را ناپسند داشت و در حقیقت این امر باید انگیزه‌ای باشد برای مسلمان که کردارش موجب آزار رسول خدا ﷺ را فراهم نیاورد؛ در حالی که ما گروه‌ها یمیهنی و احزاب سیاسی را مشاهده می‌کنیم که هر کدام می‌کوشد تا رضایت زعیم و رهبر خویش را فراهم آورد؛ بگونه‌ای که در سیرت و صورت و لباس و هیئت از او پیروی می‌نماید و از کرداری که موجب آزرده‌گی او گردد پرهیز می‌کنند. من در حیرتم از آنان که ریش را می‌تراشند و با وجود چنین کردار ناروایی که رسول الله ﷺ را با آن می‌آزارند چگونه خویشتن را به آنحضرت ﷺ نسبت می‌دهند و هیچ‌گونه احساسی هم قلب‌شان را نمی‌فشارد.

در این میان قصه میرزا قتیل قابل ذکر است که سخن‌های صوفیانه ایشان را یک ایرانی شنیده و متأثر گردید و برای دیدار و ملاقات ایشان روانه شد. وقتی به نزد میرزا رسید مشاهده نمود که او در حال تراشیدن ریش است؛ بسیار حیران شد. گفت: آقا، ریش می‌تراشی؟

گفت: آری، ریش می‌تراشم اما دل کسی را نمی‌خراشم، و این نظر صوفیانه را حواله داد که هرچه خواهی کن ولیکن دل کسی را نرنجان.

ایرانی سخن او را شنیده فوراً فرمود: جناب شما دل رسول الله ﷺ را می‌خراشید؛ شما فکر می‌کنید دل کسی را نرنجانده‌اید در حالی که دل رسول الله ﷺ را آزرده‌اید. با شنیدن این جواب میرزاقتیل افتاده و بی‌هوش شد، وقتی به هوش آمد، گفت:

جزاک الله که چشمم باز کردی مرا با جان دل همراز کردی

ممنوعیت مشابهت اختیار نمودن مردان با زنان و زنان با مردان

امام بخاری در صحیح^۱ خود از ابن عباس رضی الله عنهما روایت کرده که فرمود:
 «لعن رسول الله ﷺ المتشبهين من الرجال بالنساء والمتشبهات من النساء بالرجال».

رسول اکرم ﷺ مردانی را که با زنان مشابهت اختیار نمایند و زنانی را که با مردان مشابهت کنند لعنت کرده است.

حافظ ابن حجر در فتح الباری^۲ با نقل از طبری فرموده است: برای مردان جایز نیست که در لباس و زینتی که ویژه زنان است با آنان مشابهت اختیار کنند و بالعکس همچنین از ابن التین^۳ نقل نموده که فرموده است: مراد از لعن در این حدیث مردانی هستند که در پوشش با زنان مشابهت اختیار نمایند یا زنی که با مردان مشابهت نماید.

۱- ۲۰۵/۷ در کتاب اللباس (باب المشتهبون بالنساء أو المتشبهات بالرجال) و ابوداود در سنن خود ۲۵۴/۴ در کتاب اللباس (باب فی لباس النساء) شماره ۴۰۹۶ با لفظ: «أنه لعن المتشبهات من النساء بالرجال والمتشبهين من الرجال بالنساء». و ترمذی در ابواب الادب عن رسول الله ﷺ (باب ما جاء فی المتشبهات بالرجال من النساء) شماره ۲۷۸۴ با لفظ: «لعن رسول الله ﷺ المتشبهات بالرجال من النساء والمتشبهين بالنساء من الرجال». و ترمذی گفته است: این حدیث حسن، صحیح است و این ماجه در سنن خود ۶۱۴/۱ در کتاب النکاح (باب فی المتخنین) شماره ۱۹۰۴ و احمد در مسند خود ۳۳۹/۱ آن را ذکر کرده اند.

۲- فتح الباری ۴۰۹/۱۰ در کتاب اللباس (باب إخراج المتشبهين من البيوت).

۳- او عبدالواحد بن التین از بزرگان علمای حدیث می باشد و شرحی بر صحیح بخاری دارد (کشف الظنون عن اسامی الکتب و الفنون ۱/۵۴۶).

همچنین^۱ از شیخ ابی جمره^۲ نقل کرده که فرموده است: حکمت در لعن کسی که مشابَهت اختیار کند آنست که چیزی را که احکم الحاکمین جل جلاله به گونه‌ای وضع کرده تغییر می‌دهد و در حدیث، لعنت برو اصلاً به همین حکمت اشاره شده است که «المغیرات خلق الله» زنانی که آفرینش خداوندی را تغییر می‌دهند و در روایت بخاری^۳ از ابن عباس رضی الله عنهما آمده است که فرمود:

«لعن النبي ﷺ المخنثین من الرجال والمترجلات من النساء». پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله مردانی را که با زنان و زنانی را که با مردان مشابَهت اختیار می‌کنند لعنت کرده است.

عینی^۴ در شرح بخاری^۱ از کرمانی^۲ نقل کرده است که فرمود: مخنث کسی است که در کردار و گفتار با زنان مشابَهت اختیار می‌کند، و گاهی این

۱- فتح الباری، ۱۰/۴۰۹-۴۱۰.

۲- او عبدالله بن سعد بن سعید بن ابی جمره ازدی اندلسی ابومحمد از علماء حدیث می‌باشد او مالکی و از کتاب‌های ایشان: بحجة النفوس شرح صحیح بخاری می‌باشد در سال ۶۹۵ وفات یافت. (الأعلام للزکلی ۴/۸۹).

۳- ۲۰۵/۷ در کتاب اللباس (باب إخراج المتشبهین من البيوت) و تماش چنین است: «وقال: أخرجوهم من بيوتكم، قال: فأخرج النبي ﷺ فلاناً وأخرج عمر فلاناً».

۴- او محمد بن احمد بن موسی بن احمد بن حسین بن یوسف بن محمود عینتایی حلبی، قاهری، حنفی معروف به عینی است بدرالدین ابوالثناء ابومحمد - است ایشان فقیه، اصولی مفسر محدث، مورخ، لغوی، نحوی و بیانی و فصیح در دو لغت عربی و ترکی بوده‌اند، برخی از تصانیف ایشان از این قرارند: «شرح الجامع الصحیح للبخاری» و «عقد الجمان فی تاریخ أهل الزمان» و غیره، در سال ۵۹۷ هجری زاده شد و در سال ۶۸۲ وفات یافت. (معجم المؤلفین ۱۲/۱۵۰).

امر خلقتی می‌باشد و گاهی تکلفی که همین نوع دوم ملعون و مورد مذمت قرار گرفته است نه اول.

و هیچ کس شک نمی‌کند که تشبه کامل با زنان، به وسیله تراشیدن ریش حاصل می‌گردد و این مشابهت بالاتر از مشابهت در لباس و غیره می‌باشد چون ریش مرد نخستین امتیاز و بزرگترین فرق در میان مرد و زن است؛ چنانکه این امر برای همه ظاهر و مسلم می‌باشد و کسی آن را انکار نخواهد کرد؛ مگر کسی که بخواهد خود را فریب دهد و خواهشات را پیروی نماید و پس از آنکه خداوند او را با نعمت زیبای مردانگی زینت بخشیده است خود را با زنان مشابه گرداند و همانگونه که گیسوان، زینت زن به حساب می‌آید، همین‌گونه ریش هم زیبایی مرد و علامت مردانگی می‌باشد و رسول اکرم ﷺ به همین امر اشاره نموده است که فرمود:

«سبحان من زين الرجال باللحي والنساء بالذوائب»^۳.

۱- عمدة القاری شرح صحیح البخاری ۴۲/۲۲ در کتاب اللباس (باب إخراج المتشبهین بالنساء من البيوت).

۲- او محمد بن یوسف بن علی بن سعید، شمس‌الدین کرمانی است که عالم در زمینه حدیث نیز بود اصل او از کرمان می‌باشد از تألیفات ایشان می‌توان «الکوکب الدراری فی شرح البخاری» را برشمرد در سال ۷۱۷ هجری زاده شد و در سال ۷۸۶ وفات یافت. (الاعلام زرکلی ۱۵۳/۷).

۳- دیلمی در فردوس الأخبار بمأثور الخطاب ۱۵۷/۴ شماره ۶۴۸۸ از عائشه رضی الله عنها روایت کرده است، عجلونی در کشف الخفاء ۴۴۴/۱ گفته است: حاکم از عائشه رضی الله عنها روایت کرده است و در تخریج احادیث «مسند الفردوس» از حافظ ابن حجر اثناء این حدیث «ملائكة السماء يستغفرون لذوئب النساء ولحي الرجال يقولون: «سبحان الذی زين الرجال باللحی والنساء بالذوائب» مسنداً از عائشه ذکر کرده است.

«پاک است ذاتی که مردان را با ریش و زنان را با گیسوان زینت بخشیده است».

و همچنین رسول اکرم ﷺ نهی نموده است از اینکه زن سرش را بتراشد. رواه النسائی^۱.

پس تراشیدن ریش برای مرد چون تراشیدن سر برای زن می باشد و به همین سبب در «الدر المختار» از کتابهای فقه حنفی گفته است: «در مجتبی آمده است که اگر زن موی خود را قطع نماید گنهکار شده مورد لعنت قرار می گیرد در «بزازیه» افزون بر آن آمده است که اگر چه با اجازه شوهر باشد چون اطاعت مخلوق در جایی که معصیت خداوند باشد جایز نیست و به همین سبب برای مرد حرام است که ریش خود را بتراشد و امری که باعث حرمت گشته همان مشابهت اختیار نمودن با مردان می باشد».

من گویم: همچنین امری که در حرمت تراشیدن ریش برای مردان مؤثر است همان تشبه با زنان می باشد؛ اما اگر ریش زنی درآمد دستور داده شود تا آن را قطع نماید چنان که شارحان حدیث و صاحبان فتوی از فقها بر این امر تصریح نموده اند. کسانی که ریش را می تراشند خداوند عزوجل نه آنان را زن آفریده و نه هم نر و ماده بلکه آنان را مرد آفریده و علامت مردی و مردانگی را بر چهره آنان رویانده است؛ اما آنان شباهت با زنان را اختیار

۱- نسائی در «سنن الكبرى» ۴۰۷/۵ در کتاب الزینة (باب احفاء الشوارب و اعفاء اللحية) شماره ۹۲۹ از حدیث علی ﷺ و ترمذی در سنن خود ۲۴۶/۲ در ابواب الحج (باب ما جاء فی کراهية الحلق للنساء) شماره ۹۱۴ از حدیث عائشه رضی الله عنها و از حدیث علی ﷺ و گفته است: در حدیث علی اضطراب وجود دارد و ابن عدی در «الکامل فی ضعفاء الرجال» ۲۳۷۱/۶ و گفته است امید دارم که اشکالی داشته نباشد.

نمودند و در این وعید شدید که در مورد مشابهت مردان با زنان آمده است داخل می‌شوند، خداوند عزوجل همه ما را از گمراهی آشکار پوشیده و فتنه‌ها به فضل و کرمش محفوظ دارد. آمین.

اما از جانب دیگر، پزشکان و اطبا برای گذاشتن ریش فوایدی را ذکر نموده‌اند:

۱- گذراندن آلت تراشیدن بر چانه و رخسار بینایی را ضعیف می‌گرداند و کسی که بر آن مداومت نماید چشمان او را ضعیف خواهد کرد اما صاحب ریش از ضعف بینایی که بر اثر تراشیدن حاصل می‌گردد محفوظ می‌ماند چنانکه این امر بر پزشکان محقق ثابت شده است.

۲- ریش مانع رسیدن میکروب به ظاهر و سینه می‌شود.

۳- لثه دندان‌ها را از عوارض طبیعی حفظ می‌کند و به منزله پوشش بر آن است.

۴- این مو (موی ریش) دارای رگه‌های روغنی می‌باشد که به داخل بدن می‌رسند و بر اثر آن پوست نرم گشته تر و تازه می‌ماند و شادابی حیات و تازگی‌اش در آن نمودار می‌گردد بسان زمین نرم و نم‌داری که دارای پوششی از گیاهان سبز باشد به گونه‌ای که همواره آب به آن برسد و تازگی‌اش از بین نرود و تراشیدن ریش، این جنبه‌های مفید برای چهره را از بین برده آن را خشک و بیابان‌گونه می‌نمایاند.

۵- ریش و ماده غریزی (منی) دارای ارتباطی مخفی هستند پس مردانگی با بلند گذاشتن ریش قوام می‌گیرد، عده‌ای از اطباء گفته‌اند: اگر مردم عادت تراشیدن ریش را نسل اندر نسل ادامه دهند در نتیجه نسل هشتم بدون ریش، زاده خواهند شد و گواه این مطلب همان افراد مخنث (زن‌نما) هستند که گرچه در بقیه اعضا همچون مردان هستند اما ریش ندارند.

این فواید را از کتابی برگرفتیم که در زمینه بلند گذاشتن ریش به رشته تحریر درآمده است و بخاطر تکمیل موضوع آن را ذکر نمودیم ورنه فرد مسلمان در عمل به سنت نیازی به این فلسفه‌نگاری نخواهد داشت و او را دستور خدا و رسول ﷺ کافی خواهد بود.

کوتاه کردن سیبیل

در گذشته حکم ریش را بیان نمودیم اما در مورد سیبیل حکم کوتاه کردن آن وارد شده است چنانکه اول^۱ این رساله ذکر گردید. همچنین دستور به کندن و قطع کردن آن نیز وارد شده است.

حافظ در فتح‌الباری^۲ گفته است: در حدیث لفظ «حلق» آمده و همین روایت را نسائی از محمد بن عبدالله بن یزید از سفیان بن عیینه^۳ با سند در این باب آورده است و تمام یاران ابن عیینه به لفظ «قص» روایت نموده‌اند و همچنین بقیه روایات از شیخ ایشان زهری^۴ همانگونه آمده است و در نسائی از طریق مقبری از ابوهیره با لفظ «تقصیر الشارب» آمده است، سپس روایت «جزوا» و روایت «أحفوا» و روایت «أنهکوا» را ذکر نموده و گفته

۱- حدیثی که مسلم و غیره آن را روایت نموده‌اند: «عشر من الفطرة» است که تخریج در قبل گذشت.

۲- فتح‌الباری ۴۲۶/۱۰ در کتاب اللباس (باب قص الشارب).

۳- سفیان بن عیینه بن ابی عمران، امام کبیر، حافظ دوران خویش، شیخ‌الاسلام، کوفی ثم مکی می‌باشد، حدیث را فرا گرفت و بزرگان را دریافت و ۹۱ سال زیست در سال ۱۰۷ هجری زاده شد و به سال ۱۹۸ وفات یافت. (سیر اعلام النبلاء ۴۵۴/۸).

۴- او ابوبکر محمد بن مسلم بن عبیدالله بن عبدالله بن شهاب قرشی زهری مدنی است از ابن عمر و انس بن مالک و سعید بن مسیب و غیره حدیث فراگرفت در سال ۵۰ هجری متولد شد و به سال ۱۲۴ وفات یافت. (تذکره الحفاظ ۱۰۸/۱).

است: همه این الفاظ بر آن دلالت دارند که مطلوب مبالغه در ازاله آن می‌باشد.

و امام بخاری در صحیح^۱ خود آورده است که: حضرت ابن عمر رضی الله عنهما سبیل‌ها را چنان کوتاه می‌کرد که سفیدی پوست ظاهر می‌گشت. حافظ ابن حجر در فتح‌الباری^۲ فرموده است: طبری و بیهقی^۳ از طریق عبدالله بن ابی رافع روایت کرده است که فرمود: من ابوسعید خدری، جابر بن عبدالله، بن عمر، رافع بن خدیج، ابا اسید انصاری، سلمه بن اکوع، و ابورافع را مشاهده نمودم که سبیل‌ها را به گونه‌ای کم می‌کردند که گویا تراشیده‌اند این لفظ طبری است و در روایت بیهقی آمده است: سبیل‌ها را همراه کنار لب کوتاه می‌کردند، و طبری از طریق عروه، سالم، قاسم و ابوسلمه روایت کرده است که ایشان سبیل‌هایشان را می‌تراشیدند و در اول

۱- بخاری آن را در ترجمه‌ی الباب ۲۰۵/۷ در کتاب اللباس (باب قص الشارب) تعلیقا آورده است. پس از آن ابن حجر در فتح ۴۱۲/۱۰ آورده است: این روایت را ابوبکر ائرم از طریق عمر بن سلمه از پدرش متصلاً بیان نموده است که فرمود: ابن عمر را مشاهده نمودم که سبیل‌ها را چنان کوتاه می‌کرد که هیچ چیزی از آن نمی‌گذاشت و طبری از طریق عبدالله بن عثمان آورده است که: «ابن عمر را مشاهده کردم که بالا و پایین سبیل‌ها را می‌گرفت و این روایت تأویل کسانی را که در مورد ابن عمر چنین تأویل می‌کنند که مراد از آن تنها ازاله موهایی است که بر کناره لب هستند رد می‌کند. (فتح‌الباری).

۲- فتح‌الباری ۴۲۷/۱۰.

۳- او احمد بن علی بن عبدالله بن موسی بیهقی شافعی است، ایشان محدث و فقیه است، برای فراگیری حدیث سفرها نمود و در آن بسیار تألیف نمود، مثل «السنن الکبری» و «الجامع المصنف فی شعب الایمان» و غیره، در سال ۳۸۴ هجری زاده شد و در سال ۴۵۸ وفات یافت (معجم‌المؤلفین ۲۰۶/۱).

باب اثر ابن عمر گذشت که ایشان سبیل‌ها را چنان کوتاه می‌کرد که سفیدی پوست آن ظاهر می‌گشت و همه روایات این احتمال را تقویت می‌کنند که مراد از آن کندن همه موهایی است که بر لب بالا می‌روید و این احتمال را هم دارد که مراد از آن کندن موهایی باشد که متصل با سرخی لب بالا هستند و بقیه را شامل نگردد. نظر بدان معنی که در مشروعیت آن مخالفت مجوس می‌باشد و باز در قلب خورنده تشویق نیاید و غذا باقی بماند، و همه در صورتی که ما ذکر کردیم حاصل می‌گردد و بدین وسیله احادیث متفرق محمل یافتند، و همچنین حافظ پس از چند سطر فرموده است: ابن العربی^۱ برای کم کردن موهای سبیل معنای ظریفی استخراج نموده و فرموده است: آب بینی بنابر چسبندگی به موها می‌چسبد و در هنگام نظافت، شستن و پاک کردن آن سخت است آن هم در نزدیکی یکی از حواس‌های باشرافت انسان یعنی بویایی قرار دارد لذا کوتاه کردن سبیل مشروع گردانیده شد تا زیبایی و منفعت آن به کمال برسد. حافظ گوید: این امر با کم کردن سبیل حاصل می‌گردد و نیازی به کندن آن نیست گرچه از نظر نظافت بهتر است^۲. عینی در شرح بخاری^۳ گفته است: در این باب اختلاف وجود دارد طحاوی گفته است: گروهی از اهل مدینه برآنند که کوتاه کردن سبیل از تراشیدن آن بهتر است. (عینی می‌گوید): مراد از این

۱- او محمد عبدالله بن محمد مسافری، اشبیلی، مالکی، ابوبکر بن العربی است. ایشان قاضی و از حفاظ حدیث به شمار می‌رفت از کتاب‌هایش «عارضه الاحوذی فی شرح الترمذی» و «احکام القرآن» و «الناسخ و المنسوخ» می‌باشند در سال ۴۶۸ هجری زاده شد و به سال ۵۴۳ دار فانی را وداع گفت.

۲- گفتار حافظ ابن حجر تا اینجا به پایان رسید.

۳- عمدة القاری شرح صحیح البخاری ۴۴/۲۲ در کتاب اللباس (باب قص الشارب).

گروه^۱ سالم، سعید بن مسیب^۲ عروه بن زبیر^۳ جعفر بن زبیر^۴، عبدالله بن عبدالله بن عتبّه^۵ و ابوبکر بن عبدالرحمن بن حارث^۶ می‌باشند که فرموده‌اند، مستحب آنست که کم کردن سبیل‌ها را برگرفتن کامل از آن

۱- سالم بن عبدالله بن عمر بن خطاب می‌باشد، ایشان فقیه و حجت است و در میان علم و عمل و زهد و شرف جمع نمود، از پدرش و عائشه و غیره سماع نمود و در سال ۱۰۶ هجری دار فانی را وداع گفت. (تذکره الحفاظ ذهبی ۸۸/۱۰-۸۹).

۲- سعید بن مسیب بن حزن بن ابی وهب ابن عمرو است، ایشان امام و پیشوا و عالم اهل مدینه و سیدتابعین در دوران خود بود در سال ۸۶ هجری وفات یافت. (سیر اعلام النبلاء ۲۱۷/۴).

۳- عروه بن زبیر بن عوام، ابوعبدالله قریشی اسدی تابعی و عالم مدینه می‌باشد ایشان عالم به سیرت، حافظ و انسان بسیار مضبوطی (ثبت) هستند در خلافت عثمان متولد و در سال ۹۴ وفات یافت. (تذکره الحفاظ ۶۲/۱۰).

۴- جعفر بن زبیر بن عوام، قریشی اسدی می‌باشد و از کوچک‌ترین فرزندان زبیر می‌باشد، فرزندان او شعیب، محمد و غیره از ایشان روایت کرده‌اند او شاعر خوش‌گفتاری بود. (تهذیب التهذیب ۹۲/۲).

۵- عبدالله بن عبدالله بن عتبّه بن مسعود، فقیه چیره‌دست و یکی از فقهای هفتگانه می‌باشد از عائشه، ابوهیره و ابن عباس رضی الله عنه اخذ علم نمود و به سال ۹۸ هجری دار فانی را وداع گفت. (تذکره الحفاظ ۸۸/۱-۸۹).

۶- ابوبکر بن عبدالرحمن بن حارث بن هشام قریشی مخزومی مدنی است، ایشان فقیه و یکی از فقهای هفتگانه می‌باشد و تابعی نیز است، ایشان ثقه، حجت، امام و کثیر الروایه می‌باشد به سال ۹۴ هجری در مدینه وفات یافت. (تذکره الحفاظ ۶۳/۱).

برگزیند و حمیدبن هلال^۱، حسن بصری^۲، محمدبن سیرین^۳، و عطاء بن ابی رباح^۴ بر همین قول رفته‌اند و مذهب مالک نیز همین است. عیاض گفته است: بسیاری از سلف بر منع حلق و تراشیدن سبیل رأی داده‌اند و مذهب مالک نیز همین است و حلق را مثله می‌پنداشت و دستور می‌داد تا فاعل آن ادب داده شود و همین گرفتن از بالایش را ناپسند می‌پنداشت و مستحب آنست که سبیل‌ها را بطور کامل بتراشد و این عمل بهتر از کوتاه کردن می‌باشد. (عینی می‌گوید): مراد از دیگران در قول طحاوی جمهور سلف منجمله اهل کوفه می‌باشند و مکحول^۵، محمدبن عجلان^۱، نافع مولی ابن

۱- حمیدبن هلال عدوی، بصری، ابونصر است، از انس، ابوقتاده عدوی و عبدالله بن صامت و غیره اخذ علم کرد، و ثقه بود گفته شده است: در بصره عالم‌تر از ایشان یافته نمی‌شد. (تهذیب التهذیب، ۵۱/۳).

۲- حسن بصری بن یاسر، ابوسعید، تابعی جلیل و حبر امت در زمان خود بود و یکی از علماء، فقهاء بود. در سال ۲۱ هجری متولد و در سال ۱۱۰ وفات یافت. (الاعلام، ۲۲۶/۲).

۳- محمدبن سیرین ابوبکر، غلام انس بن مالک است ایشان فقیه و امام متبحری در علم و علامه‌ای در تعبیر خواب بود و در پرهیزگاری سرآمد بود به سال ۱۱۰ هجری وفات یافت. (تذکره الحفاظ ۷۸/۱).

۴- عطاء بن ابی رباح، ابومحمد قریشی راهنمای برجسته و مفتی و محدث اهل مکه بود در خلافت عثمان و بنابر قولی خلافت حضرت عمر دیده به جهان گشود، از عائشه و غیره سماع نمود، در سال ۱۱۴ هجری وفات نمود. (تذکره الحفاظ).

۵- مکحول، ابوعبدالله بن ابی مسلم هذلی، فقیه و حافظ و عالم اهل مدینه بود اصل او از کابل افغانستان می‌باشد، از انس بن مالک و غیره روایت کرد، به سال ۱۱۳ هجری دار فانی را وداع گفت. (تذکره الحفاظ ۱۰۷/۱-۱۰۸).

عمر^۲ و ابوحنیفه، ابویوسف و محمد رحمهم الله تعالی زیرا که اینها فرموده‌اند: قطع کردن سبیل مستحب و بهتر از کوتاه کردن آن می‌باشد، و از عمل ابن عمر و ابوسعید خدری، رافع بن خدیج، سلمه بن اکوع، جابر بن عبدالله ابواسید و عبدالله بن عمرو چنین روایت شده است، همه این افراد را ابن ابی شیبه^۳ با سند خود تا آنان ذکر نموده است.^۴

مذهب شوافع آن است که امام نووی در شرح صحیح مسلم^۵ و در «شرح‌المهذب»^۶ بیان داشته است که سبیل‌ها را چنان کوتاه کند که اطراف لب ظاهر شوند و معنای «احفاء که در حدیث آمده است» در نزد کسانی که کوتاه کردن را ترجیح داده‌اند از بین بردن موهایی می‌باشد که فراتر از لب‌ها

۱- محمد بن عجلان ابوعبدالله مدنی، مقتدا بود، از انس و پدرش و عکرمه و غیره روایت کرد و مفتی، فقیه و عالم عاملی بود، در سال ۱۴۷ هجری وفات نمود. (تذکره الحفاظ ۱۶۵/۱-۱۶۶)

۲- نافع، ابوعبدالله عدوی مدنی، از آقای خویش ابن عمر و از عائشه و غیره حدیث بیان کرد، بخاری و غیره گفته‌اند: صحیح‌ترین سندها مالک از نافع از ابن عمر می‌باشد در سال ۱۱۷ هجری وفات یافت. (تذکره الحفاظ ۹۹/۱-۱۰۰).

۳- او عبدالله بن محمد بن ابراهیم بن عثمان کوفی عیسی ابوبکر می‌باشد، ایشان محدث، حافظ، فقیه و مفسر هستند. از تألیفات ایشان: «المصنف فی الأحادیث والآثار والمسنند» و «الإیمان» می‌باشند. در سال ۱۵۹ هجری دیده به جهان گشود و به سال ۲۳۵ دار فانی را وداع گفت. (الاعلام زرکلی ۱۱۷/۴).

۴- کلام عینی به پایان رسید.

۵- ۱۵۰/۳ کتاب الطهارة (باب خصال الفطرة).

۶- المجموع شرح المهذب ۲۸۷/۱ در کتاب الطهارة (مسائل من خصال الفطرة).

باشند و مذهب حنابله در این باره همانست که در «الشرح الکبیر»^۱ ذکر گردیده است که کوتاه کردن سبیل مستحب است چون از فطرت می باشد و اگر دراز باشد نازیبا می گردد.

ابن قیم^۲ در «الهدی»^۳ گفته است: اثرم^۴ در مورد امام احمد بن حنبل فرمود که ایشان را مشاهده نمود که سبیل های خویش را بسیار کوتاه می کرد و هنگامی که از ایشان در مورد سنت سبیل پرسیده شد. شنیدم که فرمود: باید به طور کامل قطع شوند چنانکه رسول اکرم ﷺ فرمود: «أحفوا الشوارب».

«سبیل ها را کاملاً قطع کنید».

حنبل می گوید: به امام احمد گفته شد: آیا سبیل ها را قطع کنند یا کوتاه کنند، فرمود اگر قطع کنند هم اشکالی ندارد و اگر کوتاه کنند باز هم

۱- الشرح الکبیر علی متن المقنع لابن قدامة (شمس الدین) ۱/۱۵۰ در کتاب الطهارة (باب السواک وسنة الوضوء).

۲- او محمد بن ابی بکر ایوب بن سعد زرعی دمشقی ابو عبدالله شمس الدین می باشد، پدر ایشان قیم مدرسه جوزیه بود لذا ایشان به قیم الجوزیه لقب یافته بود، یکی از علماء بزرگ بود در نزد امام ابن تیمیة زانوی تلمذ زد به گونه ای که از اقوال ایشان خارج نمی شد تصانیف ایشان: «اعلام الموقعین» و «مدارج السالکین» و «زاد المعاد» و غیره می باشد در سال ۹۹۱ هجری متولد شد و به سال ۷۵۱ به عالم باقی شتافت. (الاعلام زرکلی ۵۶/۶).

۳- مراد کتاب «زاد المعاد فی هدی خیر العباد» می باشد، ۱/۱۸۰.

۴- اثرم، احمد بن محمد هانی طائی ابوبکر بن الاثرم از حفاظ حدیث می باشد، از امام احمد و غیره اخذ علم نمود، کتاب های «علل الحدیث» و «ناسخ الحدیث و منسوخه» از ایشان می باشد به سال ۲۶۱ هجری دیده از جهان فرو بست. (الاعلام ۱/۱۰۵).

اشکالی ندارد. ابومحمد بن قدامة^۱ در مغنی^۲ گفته است: اختیار دارد که کاملاً سبیل‌ها را قطع کند یا آن‌ها را کوتاه نماید^۳ در أوجز المسالك^۴ نیز چنین آمده است.

قرطبی^۵ گفته است: گرفتن سبیل آنست که زاید از دایره لبها را بگیرد به گونه‌ای که بر خورنده تشویش ایجاد نکند و محل اجتماع چرک‌ها نباشد همچنین گفته است: «احفاء و جز» در مورد سبیل همان «قص» گرفتن است.

با این نقول ثابت گشت که عده‌ای از مجتهدین کوتاه کردن سبیل را ترجیح داده‌اند به گونه‌ای که سرخی لبها ظاهر شود (با توجه به لفظ قص) و نهی از مثله و عده‌ای از مجتهدین با توجه به لفظ «احفاء و انهاک» مبالغه را در گرفتن سبیل اختیار نموده‌اند و هرگز بلند گذاشتن سبیل‌ها را احدی مباح قرار نداده است؛ لذا بلند گذاشتن سبیل در نزد همه مسلمانان ممنوع می‌باشد. چه آن حضرت رسول ﷺ فرموده است:

۱- او عبدالله بن محمد بن قدامة مقدسی دمشقی حنبلی ابومحمد، موفق الدین، فقیهی از اکابر حنابله می‌باشد. ایشان دارای تصانیفی هستند منجمله: «روضه الناظر» در اصول فقه و «المغنی» در سال ۵۴۱ هجری زاده شد و به سال ۶۲۰ وفات نمود (الاعلام ۶۷/۴).

۲- المغنی ۱۰۵/۱.

۳- پایان نقل از زادالمعاد.

۴- أوجز المسالك إلى مؤطا الإمام مالک از مؤلف ۲۳/۱۴ بحث طویلی در مورد کوتاه کردن سبیل در این کتاب مذکور است.

۵- المفهم لما أشکل من تلخیص کتاب مسلم ۵۱۲ در کتاب الطهارة (باب خصال الفطرة) و قرطبی: احمد بن عمر بن ابراهیم ابوالعباس، انصاری، قرطبی، فقیه مالکی می‌باشد از رجال حدیث و استاد قرطبی صاحب (الجامع لأحكام القرآن) می‌باشد در سال ۵۷۸ متولد و به سال ۶۵۶ دار فانی را وداع گفت. (الاعلام زرکلی، ۱۸۶).

«من لم يأخذ من شاربہ فلیس منا». «أخرجه أحمد والنسائي والترمذی^۱ عن زید بن ارقم رضی اللہ عنہ وقال الترمذی: حدیث حسن صحیح». یعنی هر کسی از سبیل‌هایش نگیرد از ما نیست. و این گفتار پیامبر صلی اللہ علیہ وسلم که «از ما نیست» وعید شدید و نهی اکیدی است برای کسانی که سبیل‌هایشان را بزرگ بگذارند. و کوتاه کردن سبیل داخل است در فطرت چنانچه حدیث در آغاز این رساله^۲ آمده است و از ابن عباس رضی اللہ عنہما روایت شده است که فرموده: «كان النبي صلی اللہ علیہ وسلم یقص أو يأخذ من شاربہ وكان خلیل الرحمن إبراهيم یفعله». (أخرجه الترمذی^۳ و حسنه).

پس این امر از ملت ابراهیم علیہ السلام است که دستور به اتباع آن داده شده‌ایم پس آنچه که عده‌ای از جوانان و پیران سبیل‌ها را بدون اینکه کوتاه کنند

۱- ترمذی در سنن خود ۴/۴۷۱ در ابواب الآداب (باب ما جاء فی قص الشارب) شماره ۲۷۶۱ و نسائی در سنن کبری ۱/۶۶ در کتاب الطهارت (باب قص الشارب) شماره ۱۴ و احمد در مسند خود ۴/۲۶۶ و ابن ابی شیبہ در مصنف خود ۸/۳۷۷ در کتاب الادب (باب ما یؤمر به الرجل من إعفاء اللحية والأخذ من الشارب شماره ۵۵۴۵).

۲- صفحه ۳۲ روایت کرده‌اند.

۳- ترمذی در سنن خود ۴/۴۷۱ در ابواب الادب (باب ما جاء فی قص الشارب) شماره ۲۷۶۰ و گفته است: «این حدیث حسن، غریب است» و احمد در مسند خود ۱/۳۰۱ با لفظ: «كان رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم یقص شاربہ وكان أبوکم إبراهيم من قبله یقص الشارب». و ابن ابی شیبہ در مصنف خود ۸/۳۷۹ در کتاب الادب (باب ما یؤمر به الرجل من إعفاء اللحية) به لفظ: «كان رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم یقص من شاربہ أو من شاربیه». و طحاوی در شرح معانی الآثار ۴/۲۳۰ به لفظ: «كان رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم بجز شاربہ وكان إبراهيم یجز شاربہ». «شاربه».

چنان بلند می‌کنند که لبهایشان را می‌پوشاند امری ناپسند و ناجایز می‌باشد. از سنت انبیاء علیهم‌السلام و از روش اسلام نیز بیرون است؛ بلکه کردار مجوس و کفار می‌باشد، خداوند ما را از مشابیهت آنان محفوظ دارد. (آمین)

بخش دوم:

پاسخ به شبهات ریش‌تراشان

۱- برخی از مردم می‌گویند: حضرت رسول اکرم ﷺ بدان جهت ریش بلند می‌گذاشت و قومش را هم بدان دستور داد که قوم ایشان عرب‌ها ریش می‌گذاشتند پس پیامبر ﷺ نیز از همان رسم پیروی نموده با آنان مخالفت نمود، و عده‌ای از غافلان بدین هم بسنده نکرده، می‌گویند: اگر پیامبر ﷺ در این دوران می‌بود، البته که ریش خود را می‌تراشید.

العیاذبالله این گفتار جاهلانه‌ای است زیرا که پیامبر اکرم ﷺ به چیزهایی عمل و امر و نهی می‌کند که خداوند متعال آن را برای ایشان و امت ایشان از کردارها و اخلاق و سیرت و صورت برگزیده و بدان رضایت داده است و همچنین خداوند -عزوجل- به ایشان دستور داده است که به طور یکسو ملت ابراهیم علیه السلام را پیروی نماید و مسلمانان را نیز بدان امر کرده است. پس صفاتی که در بنی‌اسماعیل یعنی عرب‌ها از ملت پدرشان ابراهیم علیه السلام باقی مانده بودند، پیامبر ﷺ آن را برگزیده بدان عمل می‌نمود. چه آن خصلت‌ها از ملت ابراهیم خلیل علیه السلام بود، نه بدان جهت که ایشان از جامعه آنروز پیروی می‌نمود. مگر نه آنکه پیامبر اکرم ﷺ بر بسیاری از عادات و خصلت‌های عرب خط بطلان کشید و آن را برای خویش و امتیان خویش نپسندید؛ با اینکه در آن دوران بسیاری از عادات جاهلی رواج داشت؛ مثل خالکوبی و وصل نمودن موها و قتل نمودن فرزندان و زنده به گور کردن دختران و

عربانی در هنگام قضای حاجت تا جایی که برخی از مشرکین بر ایشان ایراد گرفته می‌گفتند: ایشان مثل زن ادرار می‌کنند (بلاتشیه) و چون ربا در داد و ستد و تجارت‌ها و تقدیم و تأخیر در ماه‌ها و چون جنایت پدر بر فرزندش و بالعکس و طواف نمودن به صورت لخت و عریان و بازگشت از مزدلفه در دوران حج و پیاده‌روی عربانا و بیع ملامسه^۱ و منابذه^۲ و گره در ریش و امثال آن، و چنین مثال‌هایی بسیار اند که از خوف اطاله کلام بسنده کردیم، پس اگر حضرت رسول ﷺ از جامعه آن روز پیروی می‌کرد، یقیناً این امور را، باطل اعلام نمی‌کرد و در زندگانی خویش با عرب‌ها باب مخالفت را نمی‌گشود.

۲- عده‌ای دیگر می‌گویند، بلند گذاشتن ریش باتوجه به مخالفت با مجوس مشرکین امری واجب شمرده می‌شد و امروزه می‌بینیم که یهود ریش می‌گذارند پس بر ما لازم است که با تراشیدن ریش با ایشان مخالفت نماییم بدون تردید این گفتار بر نادانی و کودنی گوینده آن دلالت واضحی دارد؛ چون گذاشتن و تراشیدن ریش هر دو در دوران آن حضرت ﷺ موجود بودند پس ایشان همان امری را برگزید که با ملت ابراهیم علیه السلام موافق‌تر بود (که بلند گذاشتن ریش می‌باشد) و بدان دستور فرمود و آنرا که برخلاف ملت بود (تراشیدن ریش) مردود دانسته، با الفاظ و روش‌های متعددی بر آن انکار نمود. پس بر همان منوال در این دوران نیز برخی اقوام

۱- آنست که دو نفر کالایی را رایزنی می‌کنند و چون مشتری بر آن دست گذاشت معامله لازم شود (از معاملات دوران جاهلیت است).

۲- آنکه مثلاً هر یکی از دو طرف پارچه‌اش را برای دیگری می‌اندازد و هیچکدام به آن نگاه نمی‌کند، عده‌ای گفته‌اند آنست که به مجرد انداختن پارچه بیع لازم شود. (قواعد الفقه، ۵۰۷).

ریش‌های‌شان را بلند گذاشته، عده‌ای دیگر می‌تراشند و ما بدان ماموریم تا با تراشندگان و کوتاه‌کنندگان ریش هر دو گروه علم مخالفت برپا کنیم نه اینکه با کسانی که ریش بزرگ دارند مخالفت ورزیم و اگر قاعده چنان می‌بود که ما از اعمالی که یهود انجام می‌دهند، پرهیز کنیم، باید ختنه را هم ترک کنیم؛ زیرا که یهود ختنه می‌کنند. پس ظاهر گردید که گفتار تراشندگان ریش از اتباع و پیروی هوی و هوس سرچشمه می‌گیرد و با دین خداوند عزوجل هیچگونه پیوندی ندارند.

۳- عده‌ای از مردم می‌گویند: همان ریش‌داران، مردم را با ریش خود می‌فریبند و ریش را دام و ذریعه‌ای برای تحصیل کالای بی‌ارزش دنیا قرار داده‌اند تا عموم مردم را بوسیله آن بفریبند و گمان کنند که آنان انسان‌های نیک و صالحی هستند و این نوعی نفاق است که اسلام از آن نهی کرده است.

ما می‌گوییم: حيله و فریب منحصر به ریش‌داران نیست، پس اگر در میان آنان کسانی هستند که ریش بلند را ذریعه فریب مردم قرار می‌دهند برای ما جایز نیست که ریش‌های‌مان را بتراشیم و بنابر برخی بدی‌های موجود در عده‌ای از مردم سنت و دستور رسول اکرم ﷺ را ترک گوئیم بلکه بر ما لازم است که دستور رسول اکرم ﷺ را اجرا نماییم و برای اصلاح حال خود و حال کسانی که چنین حيله و فریبی به کار می‌برند، قیام کنیم و با این کردار پوزه اعتراض‌کنندگان را به خاک بمالیم و به آن‌ها بگوئیم بیایید برای ما حيله و نیرنگی ثابت کنید چون بحمدالله ما هم ریش بلند داریم به خاطر طلب رضای خداوند عزوجل و اتباع سنت حضرت محمد مصطفی ﷺ و از خداوند می‌خواهیم که ما را اصلاح نموده حالات ما را نیز اصلاح گرداند و ما و تمام مسلمانان را از ابتلاء همه گناهان چون فریب، حيله و نیرنگ و

همچنین از تراشیدن ریش و غیره محفوظ نگهدارد باز هم تراشیدن ریش هرگز مشکل را حل ننموده و ذریعه نجات از بقیه گناهان نخواهد بود، بویژه چنین گناهان بزرگی مثل نیرنگ و فریب و نفاق، بلکه بر مسلمانان لازم است که بر همه آنچه دستور داده شده است پایبند بوده از همه آنچه نهی کرده شده است پرهیز کند تا رضایت خداوند عزوجل را حاصل نماید، زیرا که رضای خداوند در هر حالی مقصود و مطلوب می‌باشد.

۴- عده‌ای از دانش‌پژوهان می‌گویند، ما ریش را بدان جهت می‌تراشیم تا عمر ما کمتر معلوم شود چون تحصیل علم و کمال برای کسانی که از سن جوانی گذشته‌اند عار محسوب می‌شود.

این سخن وهم و باطلی می‌باشد، زیرا که عمر بخششی از جانب خداوند -عزوجل- می‌باشد و هر قدر که بیشتر باشد باز هم نعمت است و پوشیدن این نعمت ناشکری می‌باشد باز تحصیل علم و کمال پس از دوران جوانی نزد خردمندان عاری نیست بلکه سبب مدح مردمان می‌باشد؛ زیرا که مردم می‌گویند: این شخص بر علم حریص است و در حال پیری هم آن را رها نمی‌کند، این سخن حکیم‌الامت تهانوی قدس سره می‌باشد.

۵- برخی مردم می‌گویند: ما در تراشیدن ریش از عده‌ای علما و بزرگان تقلید می‌کنیم؛ چون آنان هم ریش می‌تراشند. این سخن عجیبی است، کسی که بر سنت حضرت رسول ﷺ عمل نمی‌کند، چگونه می‌تواند در شریعت حجت قرار گیرد؛ زیرا کسی که ریش را می‌تراشد نافرمانی رسول الله ﷺ را می‌کند. هر کسی که باشد هر جا باشد و از زمره هر گروهی باشد و معصیت که همواره از مرتکب آن صورت می‌گیرد، و عده‌ای هر روز بر آن اصرار می‌ورزند و عده‌ای هر دو روز یکبار (یعنی ریش را می‌تراشند) و اصرار بر گناه آن را کبیره

می‌گردانند امام بیهقی در شعب‌الایمان^۱ از ابن عباس رضی الله عنهما روایت کرده است که «کل ذنب أصر عليه العبد كبيرة» «هر گناهی که بنده بر آن اصرار می‌ورزد، کبیره تلقی می‌شود. و همچنین ابن جریر، ابن المنذر^۲ و ابن ابی حاتم^۳ از ابن عباس رضی الله عنهما روایت کرده‌اند که مردی از ایشان پرسید، گناهان کبیره چند اند آیا هفت هستند؟ فرمود: نسبت به هفت تا هفتصد نزدیک‌تراند، البته با استغفار کبیره‌ای باقی نخواهد ماند و صغیره نیز با اصرار صغیره نمی‌ماند. (بلکه کبیره محسوب می‌گردد).

عبدبن حمید^۴، ابن جریر، ابن المنذر، طبرانی^۱ و بیهقی در شعب‌الایمان از ابن عباس رضی الله عنهما روایت کرده است که فرمود: هر آنچه که خداوند عزوجل از آن باز داشته است کبیره می‌باشد.

۱- بیهقی در شعب‌الایمان ۴۲۸/۵، شماره ۷۱۴۹.

۲- او محمدبن ابراهیم بن منذر نیشابوری (ابوبکر) می‌باشد، ایشان فقیه، مجتهد و از حفاظ می‌باشد و شیخ حرم مکه بود، از کتاب‌های ایشان: «المبسوط فی الفقه» و «الاوسط فی السنن» است در سال ۲۴۲ هجری دیده به جهان گشود و به سال ۲۹۱ در مکه چشم از جهان فرو بست. (الاعلام، ۲۹۴/۵).

۳- او عبدالرحمن بن محمد ابی حاتم تمیمی رازی (ابومحمد) از بزرگان حفاظ حدیث می‌باشد، از تألیفات ایشان: «الجرح والتعديل» و «التفسیر» و «علل الحدیث» می‌باشند، در سال ۲۴۰ هجری متولد شد و به سال ۳۲۷ به عالم باقی شتافت. (الاعلام، ۳۲۴/۳).

۴- او عبدبن حمیدبن نصر کسی، ابومحمد می‌باشد، ایشان محدث، حافظ، جهانگرد و مفسر می‌باشند در سال ۲۴۹ هجری در دمشق وفات نمود، از آثار ایشان «المسند الکبیر» و «تفسیر القرآن» می‌باشند. (معجم‌المؤلفین ۶۶/۵).

و ابن جریر از ایشان روایت کرده است که فرمود: «هر نافرمانی خداوند کبیره می‌باشد». در فتح‌القدیر^۲ شوکانی^۳ نیز چنین آمده است:

۶- عده‌ای می‌گویند: بلند گذاشتن ریش سنتی از سنت‌های رسول ﷺ می‌باشد، و بر ما لازم نیست که ریش بلند بگذاریم چون در ترک سنت گناهی نیست.

می‌گویم: این امر سنت است بدان معنا که رسول خدا ﷺ آن را در دین مشروع گردانیده است نه بدان معنی که این سنت زایدی است که تارک آن گنهکار نمی‌شود، چون رسول اکرم ﷺ به بلند گذاشتن ریش دستور داده است، و چنانچه در قبل گذشت امر برای وجوب می‌باشد در حالی که خود رسول اکرم ﷺ ریش بلند گذاشته بودند و یاران و اصحاب و همچنین صالحان و متقیان از امت نیز از ایشان پیروی کردند و ثانیاً اگر بپذیریم که این عمل سنت است بدان معنا که واجب نیست در جواب باید گفت که:

۱- سلیمان بن احمد بن ایوب، لخمی، طبرانی (ابوالقاسم) می‌باشد، ایشان محدث و حافظ هستند و برای طلب حدیث رخت سفر بریست و از بسیاری حدیث سماع نمود از تصانیف ایشان «المعاجم الثلاثة» و غیره می‌باشند در سال ۲۶۰ هجری متولد شد و به سال ۳۶۰ به دیار باقی شتافت. (معجم المؤلفین ۲۵۳/۴).

۲- او محمد بن علی بن محمد بن عبدالله شوکانی است، ایشان محدث، فقیه، مجتهد، قاری، مورخ و مفسر می‌باشند، از تألیفات ایشان «نیل الاوطار»، «شرح منتفی الاخبار» و غیره هستند در سال ۱۱۷۳ هجری متولد شد و به سال ۱۲۵۰ چشم از جهان فرو بست. (تصدیر نیل الاوطار ۷/۱ و بعد آن).

۳- امام شوکانی این آثار را در «فتح‌القدیر الجامع بین فنی الروایة والدراية من علم التفسیر» در تفسیر این آیه: ﴿إِنْ تَجْتَبُوا كِبَائِرَ مَا تَنْهَوْنَ عَنْهُ نُكَفِّرْ عَنْكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ﴾ [النساء: ۳۱]. از ابن عباس رضی الله عنه روایت کرده است.

سنت حضرت رسول ﷺ برای ترک نیست بلکه سنت است برای ما تا به آن جامه عمل بپوشانیم و آن را در ظاهر و باطن خویش برگزینیم.^۱

۱- حضرت علامه، محدث بزرگ، فقیه زیده، شیخ عبدالفتاح ابوغده (رحمته) در مقدمه خویش بر کتاب «تحفة الأخیار یا حیاء سنة سید الأبرار» از امام لکنوی، در این مورد می‌نویسد: «در عصر حاضر عده‌ای از علما و فقه‌پیشگان که در تمسک به دین به تساهل شهرت دارند چنانند که اگر در مورد ترک بعضی سنت‌ها گوشزد شود، می‌گویند: این عمل سنت و جایز‌الترک می‌باشد. پس از تعریف فقهی سنت، معنای سلبی و منفی آن را که جواز ترک است برمی‌گزینند و معنای مثبت آن را که همان اقتضای عمل و پیروی است رها می‌کنند، در حالی که برای مسلمان پایبند این کردار، شایسته نیست، گذشتگان اولین چنان بودند که هر مطلوب شرعی را و لو استحباب و فضیلت می‌بود انجام می‌دادند، بدون امتیاز در میان واجب و فرض و استحباب و سنت، زیرا که سنت‌های مشروعه دژی برای فرایض واجبه می‌باشند و دروازه‌ای می‌باشند فراره عمل‌کننده برای افزایش نیکی‌ها و انوار، و دلیل محبت و اتباع سیره حضرت رسول ﷺ در تمامی حالات می‌باشند.

حرص بر سنت‌های نبوی و عمل بر آن از بزرگترین غنیمت‌ها و زیباترین صفات و برترین طاعات و عبادات می‌باشد. پس ای برادر مسلمان، بر آن عمل بنمای. گاهی چنین واقعه‌ای پیش آمد که یکی از علماء و برادران اساتید ما به بیماری شدیدی گرفتار شد، لذا برای معالجه او طبیب پاکستانی‌ای را که متدین و دارای ریش بود به منزل او فرا خواندند. پس او را معالجه نمود تا اینکه تندرستی را باز یافته شفا یافت و ریش این شیخ مثل اکثر اهل کشورش تراشیده بود. طبیب پاکستانی با زبان عربی شکسته‌ای به او فرمود: ریش کجاست ای شیخ؟ شیخ گفت: این سنت است - یعنی بنا به رأی او تراشیدنش جایز است، طبیب فرمود: ای شیخ، سنت و واجب را من نمی‌دانم. این سیمای رسول ﷺ می‌باشد و ما به خاطر اقتدا و مشابهت به ایشان بر آن عمل می‌نماییم چون الگو و اسوه ماست. به یقین که این طبیب از این شیخ با بصیرت‌تر و فقیه‌تر بود.

و من در عجبم از کسانی که ادعای محبت حضرت رسول ﷺ را دارند اما صورت ایشان را نمی‌پسندند بلکه صورت دشمنان ایشان را برمی‌گزینند. و ظاهر است که محب صادق هر آنچه را که منسوب به سوی حبیب و دوست او باشد، دوست می‌دارد. اعم از صورت، سیرت، لباس و ظاهر. حتی که با منزل و دیوار و لباس‌هایش نیز محبت می‌کند و در همین مورد شاعر^۱ سروده است:

ومن عادی حب الدیار لأهلها وللناس فیما یعشقون مذاهب
عادت من آن است که هر دیاری را به خاطر اهالی آن دوست می‌دارم
ولی مردم در محبت و عشق اغراض مختلفی دارند.
و دیگری^۲ گفته است:

أقبل ذا الجدار وذا الجدارا أمر علی الدیار دیار لیلی
وما حب الدیار شغفن قلبی ولکن حب من سکن الدیارا
من بر دیار لیلی گذر کرده، این دیوار و آن دیوار را بوسه می‌زنم.
محبت دیار قلبم را نه روده، بلکه محبت کسی که در این دیار سکونت
کرده است.

پس کسی که به خدا و رسول او ایمان دارد، آن دو در نزد او از ماسوای‌شان محبوب‌تراند. و این محبت صاحبش را به پیروی سنت در همه موارد وادار و مجبور می‌گرداند. خداوند عزوجل فرموده است:

﴿قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ﴾ [آل عمران: ۳۱].

۱- ابوالفراس همدانی این را سروده است و دیوان ابی‌فراس، ص ۴۲.

۲- قیس بن ملوح مجنون بین عامر این را سروده است: «دیوان مجنون لیلی مع الشرح لعدنان ذکی درویش، ص ۱۲۷».

و اگر محبت و دوستی صاحبش را به پیروی وادار نکند، ادعای محض است و محبتی محسوب نمی‌شود. و شاعر^۱ در همین زمینه سروده است:

تعصي- الإله وأنت تظهر حبه هذا لعمرى في الفعال بدیع
لو كان حبك صادقاً لأطعته إن المحب لمن يحب مطیع

پروردگار را نافرمانی کرده اظهار محبت او را می‌نمایی، قسم به عمرم که این کردار تو عجیب است.

اگر محبت تو صادق می‌بود او را فرمانبرداری می‌کردی زیرا که محب فرمانبردار محبوب خود می‌باشد.

از یک صحابی روایت شده است که فرمود: من در حال راه رفتن در مدینه بودم که انسانی از پشت آواز داد: «شلوارت را بلند کن که به تقوی نزدیک‌تر و بهتر است» خودم را برگرداندم. متوجه شدم که ایشان رسول اکرم ﷺ هستند. من گفتم: ای رسول خدا ﷺ این چادری است که خط‌های سیاه و سفید دارد. فرمود: «آیا من الگوی تو نیستم؟» من به ایشان نگریستم دیدم که شلوار ایشان تا نصف ساق می‌باشد. (أخرجه الترمذی فی الشمائل)^۲.

۱- ابن ابیات به افراد متعددی منسوب‌اند: منجمله امام شافعی (رحمته) (دیوان امام شافعی، ص ۶۱).

۲- ترمذی در «الشمائل المحمدية»، ص ۸۸ در (باب ما جاء فی صفة إزار رسول الله ﷺ) از اشعث بن سلیم که فرمود: من از عمه‌ام شنیدم که از عمی‌ش چنین حدیث بیان می‌کرد ... شماره ۱۲۰ و نسائی در «السنن الكبرى» ۴۸۴/۵ در کتاب الزینة (باب موضع الازار) شماره ۹۶۸۲ و احمد در مسند خود ۳۶۴/۵ از اشعث از عمه خود و او از عموی خود، و ابن حجر در «تهذیب التهذیب» ۳۵۵/۱ از ابن معین، ابوحاتم، نسائی، ابوداود، بزار و ابن حبان نقل کرده است که اشعث ثقه می‌باشد.

عده‌ای در مورد معنای این قول صحابی که «این چادر خط‌داری است» چنین اظهار نظر کرده‌اند که این چادر کهنه و قابل توجه نیست که در مورد آن گمان کبر و غرور شود یا پاکی و بهتری او لحاظ شود. پس پیامبر ﷺ فرمود: با وجود این عذرها باز هم بر تو لازم است که از من پیروی نمایی.

پس تأسی از پیامبر ﷺ در همه شؤون محبوب رب‌العالمین می‌باشد. گرچه اتباع در بعضی موارد واجب نیست چون محب در بیان واجب و غیرواجب فرقی قایل نمی‌شود؛ بلکه بنا بر محبتی که با محبوب خود دارد او را پیروی می‌نماید. و این امر را اهل محبت می‌دانند؛ خداوند عزوجل ما را هم از اهل محبت با خدا و رسول قرار دهد.

۷- برخی می‌گویند: اصل و اساس در دین، اصلاح قلب، تزکیه روح و پاکسازی باطن می‌باشد. پس وقتی که قلب صفا یافت و باطن پاک شد نیازی به بلند گذاشتن ریش و مقید بودن با نوعی لباس نخواهد بود.

این گفتارشان فاسد می‌باشد؛ بعضی از آن بعضی دیگر را نقض می‌نماید زیرا که قلب وقتی صفا یافت و اندرون پاک شد و روح تزکیه شد، بناچار برای انجام اوامر خداوندی توفیق می‌یابد حتماً جوارح او تابع اسلام خواهند شد و اعضای او نیز برای امتثال اوامر خداوند و پرهیز از نواحی او منقاد خواهند شد، و صفای درون و طهارت قلب با اصرار بر معصیت صغیره باشد یا کبیره جمع نخواهد شد.

پس کسی که می‌گوید: من قلبم را اصلاح کرده، روحم را پاک کرده‌ام و باطنم را نیز تصفیه نموده‌ام، باز هم از اوامر رسول اکرم ﷺ پرهیز می‌کند. او دروغ می‌گوید. شیطان در همه شؤون زندگی بر او چیره شده است. باز اگر برای جلب رضایت خداوند، تصفیه باطن کافی می‌بود، پیامبر اکرم ﷺ اوامری را که به اعضاء و جوارح متعلق هستند، نمی‌آورد و از منکراتی که باربار

صورت می گیرند نهی نمی کرد، و همچنین مردانی را که با زنان تشابه اختیار می کنند یا زنانی را که با مردان مشابهت اختیار می کنند، لعنت نمی کرد و

...

پس خودت انصاف کن ای برادر مسلمان! این دلایل بی فایده و حيله‌های باطله در روز قیامت برای تو سودی خواهند داشت؟ و آیا قلبت گواهی می دهد بر آنکه تو در روزی که نه مال سودی می بخشد نه فرزندان، با امثال این کلمات گمراه کننده در نزد خداوند عزوجل که ظاهر و آشکار را می داند، می توانی نجات کنی؟

عجیب آنکه هواپرستان چنانند که اگر امری از امور دین با خواهشاتشان موافق افتد، آن را می پذیرند وگرنه با حيله‌های شیعی و تأویلات بسیار بی ارزش درصدد رد آن برمی خیزند. و گناه کردن و سپس اقرار به معصیت و استغفار و توبه راه سهلی است. اما انکار حق و باطل جلوه دادن آن از بزرگترین گناهان می باشد. زیرا که عناد و فساد بزرگی می باشد.

﴿إِنَّ فِي ذَلِكَ لَذِكْرٍ لِمَنْ كَانَ لَهُ قَلْبٌ أَوْ أَلْقَى السَّمْعَ وَهُوَ شَهِيدٌ﴾ (ق: ۳۷)

[ق: ۳۷].

۸- گروهی دیگر می گویند: ایمان و اسلام منحصر در ریش نیست و انسان با تراشیدن آن کافر نمی گردد. پس چرا علما در این زمینه سختگیری می کنند؟

می گوییم: تراشیدن ریش و استمرار و اصرار بر آن کبیره‌ای از گناهان کبائر می باشد و اگر شخص به سبب آن از اسلام و ایمان خارج نمی گردد چنانچه همه گناهان چنین اند در صورتی که مرتکب آن، آن را حلال نداند، لیکن شما به خدا اگر اسلام و ایمان برای مقبولیت نزد خداوند عزوجل و محبوبیت نزد ایشان کافی است، پس چه نیازی به اوامر و نواهی دیگر

می‌باشد، و همچنین نباید کتاب‌های حدیث مملو از ترغیب به سوی اعمال خیر و ترهیب از اعمال بد باشند.

و اهل معاصی به عذاب قبر و عذاب جهنم وعده داده نمی‌شدند. باز هم علما فقط دستور رسول اکرم ﷺ را دربارهٔ خویش تبلیغ نمی‌کنند؛ بلکه تمامی احکام و اوامر شرعی را شب و روز برای مردم بیان می‌کنند. البته تراشندگان ریش به دستور رسول اکرم ﷺ توجه ننموده، خواهشات را پیروی می‌نمایند و شیاطین را اطاعت کرده از دشمنان تقلید می‌کنند و دستور حضرت سیدالاولین و آخرین ﷺ را به باد استهزاء می‌گیرند.

شیخ‌المشایخ حکیم الامت مولانا تهانوی - قدس سره - می‌گوید:
هر کس بر تراشیدن ریش اصرار ورزیده، آن را خوب بداند و گمان کند که بلند گذاشتن ریش عار و ذلت است و ریش‌داران را استهزاء و مسخره کند، امکان ندارد که ایمان او سالم بماند؛ بلکه بر او قطعاً لازم است که توبه کند و ایمان و نکاح^۱ خویش را تجدید نماید، و بر او لازم است که صورت رسول خود را ﷺ پسندیده، برای خویش و تمامی مسلمانان برگزیند.

همچنین فرموده است: اگر بلند گذاشتن ریش نزد عده‌ای از احمقان سبب عار است، باز هم برای مرد مسلمان جایز نیست که امور واجبه را به

۱- امام ابوالحسنات محمد عبدالحی لکنوی در «تحفة الأخیار یا حیاء سنة سید الأبرار» که با عنایت شیخ عبدالفتاح ابوغده رحمهما الله تعالی به چاپ رسیده است ۹۱-۹۲. پس از بیان حکم سنت مؤکده و ترک آن فرموده است: «من می‌گویم: خلاصه آن که ترک سنت بنا بر استخفاف و استهزاء بدان گرچه از سنن زوائد باشد کفر است و ترک نمودن آن عمداً نه بر سبیل استخفاف مکروه تحریمی است. اگر مؤکده باشد موجب سرزنش و گناه است. برابر است که سنت رسول باشد یا سنت صحابه». همچنین بنگرید به آنچه امام نووی (رحمته) در «بستان العارفین» ص ۱۲۵-۱۲۶ در مورد انجام استهزاء‌کننده‌گان سنت‌ها تحریر نموده است.

خاطر احمقان و سفیهان ترک گوید. و اگر ما از گفتار مردم متأثر شویم، امکان برقرار ماندن ما بر ایمان نخواهد بود؛ زیرا که کفار و مشرکین، اسلام و ایمان را عار می‌پندارند. پس بخاطر راضی کردن دشمنان و کفار باید ایمان و اسلام را هم العیاذبالله رها کنیم؟ هرگز چنین نخواهد شد!!

پس وقتی که ما ایمان آورده به دین اسلام چنگ زدیم و در هر حالی و لو اینکه کفار را ناپسند باشد بر آن رضایت دادیم. همچنین بر ما لازم است که به ظاهر اسلام هم راضی بوده، به پیامبرمان که پیامبر رحمت است ﷺ تأسی جوییم. علی‌رغم فاسقان که صورت و شکل کفار و مشرکین را برای خویشان برمی‌گزینند. زیرا که همت گماردن برای ارضای دشمنان تلبیسی از جانب شیطان و امری محال می‌باشد در حالی که خداوند عزوجل فرموده است:

﴿وَلَنْ تَرْضَىٰ عَنْكَ الْيَهُودُ وَلَا النَّصْرَىٰ حَتَّىٰ تَتَّبِعَ مِلَّتَهُمْ قُلْ إِنَّ هُدَىٰ اللَّهِ هُوَ الْهُدَىٰ﴾ [البقرة: ۱۲۰].

همچنین حضرت حکیم الامت فرموده است: حسرت و افسوس فزونی می‌یابد هنگامی که می‌بینیم دانش‌آموزان و طلاب علوم دینی به این گناه مبتلا هستند. پس مثال شان، مثال الاغی است که کتاب‌ها را حمل می‌کند و جرم اینان از جرم دیگران بیشتر می‌باشد چون این‌ها بر محتوای کتاب و سنت آگاهی دارند و باز هم کردار بدی را برمی‌گزینند که مخالف کتاب الله و سنت رسول الله ﷺ می‌باشد.

پس بدین‌سان مستحق وعیدهای سختی می‌شدند که در مورد علمای سوء و بدکردار که به عمل‌شان عمل نمی‌کنند، وارد شده است و نحوست گناه این‌ها به دیگران نیز سرایت می‌کند، زیرا که جاهلان و عوام از این‌ها تقلید می‌کنند و از کردار ایشان استدلال می‌ورزند. پس این‌ها سبب هستند

در اشاعهٔ این منکر و عمل ناشایست. و ظاهر است که هر کس سبب گناهی قرار گیرد وبال گناه بسوی خودش برمی‌گردد.

نظر من آنست که تمامی سرپرستان و مسؤولین مدارس دینی که طلاب آن‌ها به این گناه تراشیدن ریش و یا گناهان دیگری مبتلا هستند، باید چنین افرادی را شدیداً مورد تنبیه قرار دهند و در صورت اصرار، باید آنان را از مدرسه اخراج نمایند. رهبر قرار دادن چنین طلاب غیراسلامی با هلاکت و تباهی اسلام و مسلمانان مترادف است «و تعلیم دادن نافرمان و سرکش مثل اینست که رهنی را مسلح نماییم»^۱.

۹- عده‌ای می‌گویند: نظافت از ایمان است و من ریش را به خاطر نظافت می‌تراشم.

این گفتار جاهلانه‌ای است که بنابر نادانی گفته شده است و در آن استهزاء به دستور رسول اکرم ﷺ می‌باشد که فرمود: ریش را بزرگ بگذارید. و همچنین به کردار ایشان نیز مسخره است چون ایشان ریش پرپشت و انبوهی داشتند. همراه با اینکه نظیف‌ترین، پاک‌ترین و طاهرترین مردمان بودند.

این گوینده از دشمنان اسلام پیروی کرده است. ریش را تراشیده، سپس دلیل بی‌ربطی را آورده است به این بهانه که با تراشیدن ریش نظافت را رعایت می‌کند. پس به خاطر نظافت چرا سر را نمی‌تراشد؟ این کار را هرگز نمی‌کند گرچه سرش مملو از چرک و کثافت‌ها و شپش‌ها باشد چون آن‌هایی را که این گوینده تقلید می‌کند یعنی اروپا و آمریکا راضی به

۱- بر همین مبنا بسیاری از مراکز شرعی و مدارس دینی در هند و پاکستان و همچنین در انگلستان به دانش‌آموزان اجازه تراشیدن ریش را نمی‌دهند یا اینکه آن را کمتر از قبضه کوتاه کنند و اگر دانش‌آموزان مخالفت ورزند از مدرسه اخراج خواهند شد.

تراشیدن سر نیستند؛ بلکه همان سر ژولیده را هم می‌پسندد که نه شسته می‌شود و نه شانه می‌شود و نه روغن مالیده می‌شود و این را پیشرفت و تمدن به حساب می‌آورند. سپس این‌ها در تقلیدشان سرگردانند. و العیاذ بالله (ای دو صد لعنت بر این تقلید باد) بخدا پناه می‌بریم از حماقت، اتباع هوی، ضلالت و کوری دیده و دل.

بحث آخر

بدون تردید احادیث شریفی که روایت شدند و اقوال فقهی‌ای که ذکر نمودیم، برای منصف و جستجوگر حقیقت دینی و خواهان معرفت صحیح، کافی و بسنده می‌باشند. احادیث صحیح تصریح دارند بر این که بزرگ گذاشتن ریش از دین خداوند و شرع او می‌باشد که برای مخلوقات مشروع گردانیده است و عمل بر غیر آن نادانی، فسق، غفلت و انحراف از سیره سیدالخلق حضرت محمد مصطفی ﷺ می‌باشد. و اگر کسی عمیق بنگرد، مشاهده خواهد کرد که زیبایی مردانگی و کمال آن و هیبت، وقار، و مروت در بزرگ گذاشتن ریش می‌باشد. زیرا که خداوند مردان را با ریش زینت بخشیده است و تراشیدن آن بدچهرگی و ترک مردانگی و مروت می‌باشد. و این عمل اطاعت شیطان در دستور آن مبنی بر تغییر آفرینش خداوند و متهم کردن خداوند در حکمتش و تلقی نمودن کارهای خداوند به بیهودگی می‌باشد و پاک است خداوند علیم و حکیم که منزله از بیهودگی و بازی است.

و امتیاز بین مرد و زن همین ریش می‌باشد چون موهای دیگر در میان زن و مرد مشترک هستند. مثل موی سر، زیربغل و خلاصه آنکه: بر مؤمن لازم است که همواره آخرت را زیر نظر داشته باشد و با جلوه‌های این دنیای فریبنده، فریب نخورد چون عمر دنیا بسیار کوتاه

است و هر کسی به سوی دارالقرار (سرای آخرت) در حرکت است و آنجا در بارگاه عزیز جبار ایستادن است و از هر آنچه انسان می‌کند محاسبه خواهد شد.

«همانا زرنگ کسی است که نفسش را محاسبه نموده، برای بعد از مرگ عمل نماید، و عاجز کسی است که خواهشات نفسانی را پیروی نموده و بر خداوند هم آرزوهایی دارد»^۱.

پس برای هر مسلمانی شایسته است که در همه امور، خداوند را مدنظر قرار دهد که همه چیز در دست اوست. زیرا که عزت و ذلت، آبادانی و خرابی، غنا و فقر، کامیابی و هلاکت همه در دست خداوند متعال هستند. همانا صادق مصدوق رضی الله عنه فرموده است:

«من التمس بسخط الناس كفاه الله مؤنة الناس ومن التمس رضي الناس بسخط الله وكله الله إلى الناس» (رواه الترمذی)^۲.

هر کسی علی‌رغم ناراضگی مردم، رضایت خداوند را جستجو کند، خداوند او را از زحمت مردم کافی خواهد بود و هر کس علی‌رغم ناراضگی خداوند عزوجل رضایت مردم را جستجو کند خداوند او را به مردم واگذارد.

- ۱- این الفاظ حدیث مرفوع هستند، ترمذی آن را در سنن ۲۴۹/۴ در (ابواب صفة القيامة والرقائق والورع) شماره ۲۴۵۹ از شداد بن اوس رضی الله عنه آورده و گفته: «این حدیث حسن است» و ابن ماجه در سنن خود ۱۴۲۳/۲ در کتاب الزهد (باب ذکر الموت والاستعداد له) شماره ۴۲۹۰ و احمد در مسند خود ۱۲۴/۴ و حاکم در مستدرک ۵۷/۱ و ۴۲۶۰.
- ۲- ترمذی در سنن خود: ۲۱۳/۴-۲۱۴ در ابواب الزهد شماره ۲۴۱۴ و ابن حبان در صحیح خود به ترتیب (ابن بلبان ۵۱۰/۱ در کتاب البر والاحسان (باب ذکر رضاء الله جل وعلا عن التمس رضاء بسخط الناس) شماره ۲۷۶ و ابن مبارک در «الزهد و الرقائق»، ص ۶۶ در (باب الاخلاص و النية) شماره ۱۹۹ از حدیث عایشه رضی الله عنها.

و همانا رضای خداوند - عزوجل - در اتباع رسول اکرم ﷺ می باشد امکان ندارد که ما بدون اتباع ایشان رضایت خداوند را بدست آوریم چنانچه خداوند عزوجل فرموده است:

﴿قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ﴾ [آل عمران: ۳۱].

و نافرمانی رسول اکرم ﷺ نافرمانی خداوند عزوجل است و وعید شدیدی بر این نافرمانی وارد شده است چنانکه خداوند عزوجل فرموده است:

﴿فَلْيَحْذَرِ الَّذِينَ يُخَالِفُونَ عَنْ أَمْرِهِ أَنْ تُصِيبَهُمْ فِتْنَةٌ أَوْ يُصِيبَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ﴾ [النور: ۶۳].

ابن کثیر در تفسیر^۱ خود گفته است: مراد از «عن امره» امر رسول اکرم ﷺ می باشد و امر رسول الله ﷺ همان شیوه و رفتار، روش، سنت و شریعت ایشان می باشد. پس کردارها و گفتارها با کردار و گفتار ایشان موازنه خواهند شد. هر کدام با آن موافق افتد پذیرفته می شود و هر کدام با آن مخالف باشد بر گوینده و فاعلش مردود است هر کسی باشد. در صحیحین^۲ و غیره از رسول اکرم ﷺ روایت شده است که فرمود:

«من عمل عملاً ليس عليه أمرنا فهو رد». «هر کسی عملی انجام دهد که دستور ما بر آن نیست، پس مردود است».

۱- ۲۵۳۵/۶-۲۵۳۶.

۲- بخاری با همین لفظ تعلیقاً آن را آورده است. ۹۱/۳ در کتاب البيوع (باب النجش و من قال: لايجوز ذلك البيع و آن را با لفظ «من أحدث في أمرنا هذا ما ليس منه فهو رد» مرفوعاً از عایشه رضی الله عنها ۲۴۱/۳ روایت کرده است در کتاب الصلح (باب إذا اصطلحوا على جور فالصلح مردود) و مسلم ۱۳۴۳/۳ در کتاب «الأفضية» (باب نقض الأحكام الباطلة ورد محدثات الأمور) شماره ۱۷۱۸.

یعنی باید کسی که در ظاهر و باطن با شریعت رسول ﷺ مخالفت ورزد باید حذر کرده، بترسد^۱.
و این آخرین گفتار است به توفیق خداوند پادشاه علام. پس حمد و سپاس خداوند را بطور کامل و درود و سلام بر رسول او سید مخلوقات و بر آل و اصحاب پاک و بزرگوار او و کسانی که آنان را به نیکی پیروی کرده‌اند تا روز قیامت.

۱- انتهای نقل از تفسیر ابن کثیر.